

Niriş-Szásznyíres település-, népiség-, népesedés- és helynév- történeti viszonyai a XIII—XX. században.

(Első közlemény.)

A történeti kutatások előterébe korunkban mindinkább a helytörténeti kutatások kerülnek. Érdekes, hogy az ilyenféle, eddig csak vidéki műkedvelőknek hagyott munkát ma éppen az egyetemesebb, átfogó történelmi kutatásokat végző történétírók sürgetik leginkább. De érthetően fontos ez a kisebb területeket, esetleg egyes települési egységeket is figyelembe vevő munka éppen az általánosabb, nagyobb területet átölelő munkás számára, hiszen a kisebb körben nyert biztos adatok, az egyes települések életében felismert törvényszerűségek sokszínű mozaikja adhat csak a nagy összefüggések keresője számára hamisítatlan történeti képét. Országgrészünkben a történeti kutatások szétágazó munkaterületen azonban éppen a helytörténet mezeje a legelharagoltabb. Még akik foglalkoztak is helytörténettel, sohasem vetettek futó pillantásnál egyebet a helytörténet három legfontosabb ága, a település-, népiség- és helynévtörténet felé. A helytörténet itt az egyes területek közjogi, birtokjogi, egyháztörténeti, esetleg földrajz- és gazdálkodástörténeti adatainak nyers összegyűjtéséből állott. Ennek eredménye aztán az, hogy nincs ma egyetlen olyan tanulmányunk, amely valamilyik transylvániai-erdélyi települési egységet a fennebb jelzett történeti kérdések szempontjából kimerítően ismertetne.

Az itt elmondottak megmagyarázzák azokat a nehézségeket, amelyekkel e tanulmány írója és munkatársai munkájuk során találkoztak. Magának az anyagnak összegyűjtése is nehéz volt, a földolgozás ilyenszerű hazai előzmények hiányában meg éppen az.

Az adatgyűjtés sok időt kívánó munkáját sokszoros elfoglaltságom és mostoha munkalehetőségeim miatt nem egyedül végeztem. A szükséges előleges utasítások megadása után *Szabó T. Judit* gyűjtötte a helyszínen az egész jelenkori helynévanyagot, ő készítette a népiségkép felvételét és rajzolta terveim szerint a térképvázlatokat.¹ Megjegyzem azonban, hogy a gyűjtés folyamán magam is kétízben, azelőtt meg többször is voltam a községben. Helyszíni ismereteim és az egyházközségi adatokban való jártasságom innen származik. Sem magam, sem segítőtársam nem nélkülözhetette a falu református lelkésze, *Fekete Gerő*,

¹ A vázlatok közül az I. és II. belsőség-térképnek az újabb adatok alapján való kiegészítését és befejezését *Moldován János* kartársi szívességének köszönöm.

pihenést nem ismerő segítségét. Ez a segítség különösen a helynév-anyag térképelésében, a népiség-felvétel térképvázlatának készítésekor és a jelenlegi népesedés-adatok összegyűjtésekor volt nélkülözhetetlen. A helynévtörténeti anyag összegyűjtésének munkájában *Szilágyi András* (35),² *Orbán István* (72), *Támás Joán áluj Gyorgy* (37), *Zég réán Vaszi* (37) kerülő, *Léczfalvi János* [*Gubernátor* (52)] esordapásztor, *Pláton Grigoré* (52), *Kerekes János* (46), *Léczfalvi János Imréné* (40), *Kovács Dezső* (31) és *Füleki Károly* (35—38) nyújtottak megbecsülhetetlen segítséget. A népiség-viszonyok vizsgálata alkalmával *Oláh Andrásné* sz. *Veress Róza* szülész nő igazította útba a gyűjtőt.³ Ezeknek és a sic-széki egyházmegye levéltárában kutatást engedélyező *Lőrincz János* ref. esperesnek őszinte köszönettel tartozom. Nem mulaszthatom el, hogy köszönetet ne mondjak *Kelemen Lajosnak*, aki az E. M. levéltárában őrzött gróf Kornis-levéltár anyagára felhívta figyelmemet. A ref. egyházkerület teológiai karának könyvtárában levő okiratanyag tanulmányozását dr. *Nagy Géza* teológiai tanár lekötelező előzékenysége tette lehetővé.

II.

Az általam település-, népiség- és helynévtörténet szempontjából vizsgált község a különlegesnek ígérkező tanulságok mellett, mint a vármegye egyik legrégebb községe vonta magára figyelmemet. A helység neve először ugyan csak 1330 körül fordul elő *Nyres* alakban okleveleinkben, bár sokkal előbbi település lehet. Nevének alakváltozatai: 1415: *Nyres*,⁴ 1456: *Zaznyres*, 1458: *Zaznyres*, 1463: *Zaznyres*, 1465: *Zaznyres*. 1467: *Zaaznyres*. 1492: *Nires*. 1589: *Zaznires*. 1594: *Zaz Nyres* (oppidium). 1599: *Zaznires*. 1615: *Szasz-Nyires*.⁵

Mindenik történeti helységnévalak *Nyires*, illetőleg *Szásznyires* olvasatot ad; a község legrégebbi névalakjának olvasata (*Nyires*) egyben a község nevének mai népi formája. A falu és a környékbeli magyar községek lakossága kizárólag ilyen alakban használja a falu nevét. A kissé távolabbi Dej-Désén is gyakoribb ez a rövidebb, mint a hosszabb alak. A helység rumén⁶ neve, *M'iris* (olv. *Mnyiris*), nyilvánvalóan a magyar név származéka; a kezdő mássalhangzó jésülése a magyarból való kölesönzéseknél jól ismert hangtani tünemény.⁷ „Szolnok-

² A nevek után zárójelbe tett számok az életkort jelzik.

³ A felsoroltak mindannyia n'irisi-szásznyíresi lakos; legnagyobb részük ősfoglalkozásokat űző.

⁴ Nem biztos, hogy az adat erre a falura vonatkozik.

⁵ Vö. Kádár József, Dr. Réthy László és Tagányi Károly: *Szolnok-Doboka vm. mon.* (Szoln. Dob. Mon.) Deésén, 1901. V, 266. — Varjú Elemér: *Bánffy Oklevéltár*. Bp. 1908. I. 536, 538, 698, 699. Dr. Iványi Béla: *U. a.* Bp. 1928. II. 1, 56, 59, 95.

⁶ A köznyelvben általános román népnév helyett használok e tudományos szempontból elfogadhatóbb névalakot.

⁷ Vö. pl. a Sălaj-Szilágy-megyei *Nyirsid* (< *Nyirséd*) név rumén *M'irsid* (olv. *Mnyirsid*) alakjával.

Doboka Mon.“ (V. 266) szerint a község nevét nyíres erdeje és szász lakosairól vette. Magam — mint ezt már másutt⁸ kifejtettem — valószínűbbnek tartom, hogy a ma csak betula, betuletum, 'birkenwald' jelentésű *nyír* köznevünknek a többi finn-ugor nyelvekből kimutatható, 'loculosa, palus, stagnum', 'sumpf', 'mocsár' jelentése⁹ rejtőzik a helynévben. Egészen valószínűvé teszi ezt a jelentésbeli lehetőség mellett az a tény, hogy a helynévtörténeti vizsgálatok e község határát a régebbi korban vízben nagyon gazdagnak mutatják.

Ez a vízben való bőség a gazdag, irtás útján művelhetővé tehető erdőségek, a só helyi előfordulása, a közlekedésre alkalmas Someş-Szamos-völgy közelsége, és mégis a hely viszonylagos eldugottsága kezdettől fogva alkalmassá tette e helyet a megtelepülésre. Ha feltevésem és valószínűségeen kívül csak egy néhány, állítólag ős- (talán éppen bronz-) kori lelet-tárgy szól a mellett, amit „Szoln. Dob. Mon.“ (I. h. 271) e község sóbányáinak római, sőt őskori műveléséről mond, az kétségtelen, hogy ez a település újabb formájában még az Árpád-korban keletkezett. Kezdetől fogva az először 1269, illetőleg 1291-ben említett „Bálványosvár“ tartozéka (I. h. II, 103) és így királyi, illetőleg vajdai fennhatóság alatt álló község volt. Mint ilyen királyi földre telepíthették be a XII—XIII. század folyamán¹⁰ bejövő német vendégnépeket (hospites). A falu alaptelepülése is erre mutat. A község ugyanis településforma szempontjából a szabályos településformák, a frank földön kialakult ú. n. soros vagy utcás települések csoportjába tartozik.¹¹ E településforma szerinti településre nézve kétségtelenül a helyrajzi viszonyok is kedvezőek voltak. A falun átfolyó Bándó patak (214)¹² aránylag szűk völgye e szűkebb területen alkalmas településforma szerinti települést tette lehetővé. A falu valószínű legrégebbi, az Iskola hígyától (13) a Csurán hígyáig (131) terjedő része széles, hármas osztású utcájával elűt a mezőségi magyar vagy rumén településű falvak szűk utcás, rendszeren egyosztású utca-elrendezésétől és telepedés-jellegében még inkább különbözik a rumén falvak elszórt utca-, telek- és épületelrendezésétől. A falu legrégebbi részének vallja e részt nemcsak az a tény, hogy a reformáció előtt is jelenlegi helyén álló református templom erre a részre esik, de a telek-osztódás ezen a részen már 1784-ben is sokkal sűrűbb volt, mint a falu más részeiben; ez az osztódás azóta természetesen még csak fokozódott. Egészen érthető jelenség, hogy a régebbi településen egyre szaporodó családok telkei hosszabb időszakon keresztül többszörösebben osztódtak, mint a viszonylag újabb időben keletkezett településrészek telkei.

⁸ *Nyír, nyíres*, MNy. XXXII (1936), 47—8.

⁹ Vö. Ethnographia IV, 283 kk; Nyr. XXXII, 419; MNy. XXIII, 315 XXVI, 395.

¹⁰ Hóman—Szekfű: *Magyar történet* I, 403.

¹¹ E településformára nézve l. „A magyarság néprajza“ című műben Bátky Zsigmondnak az *Építkezés*-ről szóló fejezetét (I, 124 kk).

¹² Az előforduló helynevek után [ ]-ben álló szám a helynévtörténeti rész térképvázlatán jelzi a kérdéses helyet.

Ami azután a településtörténeti kép közelebbi ismeretét illeti, két térképvázlat szolgálja a település-kép szemléltetésének céljait. Az I. sz. belsőség-térkép a falu településképében beálló változásokat akarja rögzíteni. E térképet az E. M. gróf Kornis levéltárában levő 1784-es vagyonszeírás (*conscriptio*), az 1871 körül készült telek-könyvi vázlatrajzok alapján, illetőleg *Fekete Gerő* helybeli ref. lelkész segítségével és utasításaim alapján sikerült munkatársaimnak megrajzolniok. Az 1784-es falukép megrajzolása kissé nehéz volt, mivel nem térkép, hanem leírások alapján kellett e képet megterveznem. Az idézett forrásban ugyanis egyes jobbágy- és zsellértelek meghatározása alkalmával a két szomszédot is felsorolják. Mivel az egyes telkek szomszédolása alkalmával sok esetben ma is meghatározható pont (ref. templom-telek, sikátor vagy utca, patak stb.) is szerepel a leírásban, a telkeket pedig bizonyos sorrendben sorolják fel, két ma is meghatározható pont közé eső területet annyi telekre osztottam fel, ahány jobbágy-, illetőleg zsellérteleket sorolnak fel az összeírásban. Innen az a szembetűnő jelenség, hogy míg a településváltásokat feltüntető I. sz. belsőség-térképen szabályosan osztott telkek vannak, a jelenlegi állapotot viszonylagos pontossággal rögzítő II. térképvázlat telkei osztódás szempontjából oly nagy változatosságot mutatnak. Az I. sz. térképvázlat tervezése és rajzolása alkalmával tehát magam és segítőársaim csak arra lehettünk tekintettel, hogy a település-egyedek viszonylagos egymásutániségét szemléltessük, de a telekbeosztásnak még olyanszerű viszonylagos pontosságára sem ügyelhettünk, mint amilyent a II. sz. térkép-vázlatban sikerült elérnünk. A fejlődést szemléltető vázlaton a régebbi falukép telkein megrajzolt házak is csak a népiségtörténeti szempont szemléltetési céljait szolgálják, de nem adhatnak a telepedésformák szempontjából még csak megközelítőleg pontos képet sem. Az 1—5, 10—31 és 38—54 telkek elhelyezése az egymásutániség szempontjából kétségtelen biztonságú, a többi telkek elhelyezése a történeti forrás bizonytalansága miatt csak valószínű. Mivel kb. 10—15 zsellértelek, illetőleg elhagyott település legalább valószínű meghatározása sem sikerült, a falu 1784-es valószínű határát is képzeletben kissé ki kell tolnunk az 57, 60, 61 és 64 telkeknek a külsőség felé eső telek-határa irányában. Nagy változást azonban ez a belsőség-határ 1784-es vonalának alakulásában nem igen jelent, fejtegetésem szempontjából pedig ez a körülmény teljesen elhanyagolható és így a továbbiakban nem is hivatkozom reá.

A két térképvázlat összehasonlítása néhány érdekes településtörténeti mozzanatra világít reá. A legrégebb település-résznek felismert utcarészen, a Nagy-uccának (116) az Iskola higgyától (13) a Csurán higgyáig (113) terjedő szakaszán az 1784-ben ott lakó családok közül az 1599-től e községben élő egyik legrégebb, ma legnépesebb családnak, a Kovács-családnak, két telke ma is fellelhető; egyik a mai református papiház mellett (I. 44.—II. 264), a másik alább (I. 46—II. 257). E család azonban e részen az 1784-es állapothoz képest három telket vesztett, belsőségi terület szempontjából pedig még többet, hisz mai telkei, legalább egyszeres osztás utáni félakkorák, mint voltak

másfélszáz esztendővel előbb. Ezen a soron nincs is ma több XVIII. századvégi gazdájától megült telkek. Bár nem tartozik a falu egészen régi részéhez, mégis helyrajzi folytonosság szempontjából itt említem meg, hogy a mai Hóra-telkek (II. 178—179) egy, a XVIII. században egy kézben levő telkek (I. 33) osztódása útján keletkeztek. A mellette kétoldalt levő telkek közül a Pop Urszujén (I. 34) ma zsidó tulajdonos lakik (II. 180), a másik oldalon azonban a Székely-család telke (I. 32—II. 176) ma is megtalálható.

A szemben levő utcasoron az I. 20—25, illetőleg II. 111—116 telkek tömb a gr. Kornis-család egyik kúria-helyére telepített falurész.¹³ Feltűnő az a jelenség, hogy a II. 111—141 telkek között ma csak két tisztán rumén telket látunk. Ebből azonban a magyar elem itteni ősbibb településre következettünk nem lehet, hisz az 1784-es állapotot tükröztető II. sz. térképvázlat nagyon is tarka népiségtörténeti képről tanuskodik. A falu e régebbi részéből, de általában az egész faluból is kipusztult¹⁴ a *Györgydeák* család, melynek régebben telkei a gr. Kornis kúriahelyen (I. 20) és a ref. egyházi épületek közelében (I. 41 és 43) helyezkedtek el; telekhelyein, úgy látszik, zsidó és rumén családok osztozkodtak.

Míg a falunak előbb vizsgált részét, a mai látszat ellenére, a történeti adatok cáfolata mellett nem állíthatam bolygatatlanul régi településnek, egészen más a véleményem a falu másik, kétségtelenül ugyancsak régi részének¹⁵ település- és népiségtörténeti útmutatásait illetőleg. A telkek itt már 1784-ben is magyar megülések voltak, sőt ma is nagyjában ugyanazok a családok (Kovács, Füleki, Székely és Veres), a falu legrégebbi és ma is legnépesebb családai a nevezetesebb települők; ezek a családok már 1784-ben is itt és éppen azokon a telkeken voltak. De ugyancsak innen és a közelben levő másik gr. Kornis kúria-helyre (I. 1—6* és 58—60, illetőleg II. 7b—16 és 34—36) telepített családok közül hiányzik a magyar Varga család; helyében újabb települő a rumén Moldován család. A régi Füleki-telket (I. 2) is odébb tolta a később megjelenő rumén Budai és Marosán család elhelyezkedése (II. 11 és 307). Úgy vélem, hogy ez általában régebbi magyar településnek mutakozó részen észlelt jelenségek megértése csak úgy sikerül, ha feltesszük, hogy a falu legrégebbi részének felismert rész eredetileg szász település volt,¹⁶ de ide a szászság lassú, talán a XVII. századig tartó pusztulása után a birtokosok, főként a gr. Kornisok,

¹³ Itt a gr. Kornis családnak 1784-ben már semmiféle épülete nem volt: a régebbi tulajdonosok (Vö. „Szoln. Dob. Mon.“ V, 267 kk) valamelyikének kuriája mehetett át a Kornisok tulajdonába, de azt, mivel nekik a tőszomszédos Benediug-Szentbenedeken ma is fennálló hatamas várkastélyuk volt, jobbágyokkal telepítették be.

¹⁴ A helyi felvilágosítás szerint elruménesedett. Valóban 1802-től *Györgydeák* néven említik e családot; ez az alak pedig elruménesedésre mutat.

¹⁵ Az I. 38—40* és 8—14, illetőleg II. 270—280 és 48—60 sz. telkek.

¹⁶ Erre mutat egyik részének, a *Németköznek* (r. *Ulicá Nyámculuj*) neve is.

telepítettek vegyesen magyar és rumén jobbágyokat és zselléreket, míg a másik rész (I. 7*—14 és 38—40, illetőleg II. 44b—60 és 270—280) még a szászág viruló életének tartama alatt keletkező magyar település a XVIII. század végéig, sőt napjainkig nagyjában megbolygatatlan eredeti állapotot tükrözött. E részben helyezkednek el ugyanis a legrégebb időkből, még a XVI. század utójáról kimutatható magyar családok. E családok szállhatták vagy vásárolhatták aztán meg a pusztuló szászágnak a régebbi falurészben üresen maradó telkeit. Valóban itt, a régebbi, a magyar településnek felismert, részben legjelentősebb családok közül éppen a régiék mindenikének van telke.

Már az újabb részben is feltűnő, hogy a magyar családok némi faji összetartásról tesznek tanúságot a település szinte kizárólagos magyar jellegének megőrzésével. A falu más részeiben is megfigyelhető ez az ösztönös faji tömörülés; elég az előbb említett teleprészre (II. 127—144) utalnom, ahol a település jellege az utóbbi 150 év alatt vált annyira magyarrá, hogy azt a jelleget csak két tiszta rumén és két vegyes település tarkítja. Csaknem teljesen magyar jellegűek a II. 219—233, a 98—105, 74b, a 3—10 és 297, a 12—42a és a 98—115 telekcsoportok, hogy a másutt jelentkező kisebb-nagyobb magyar tömörüléseket ne is említsem. Még ezen a jelenségen belül, az egyes családok elhelyezkedésében is megfigyelhető bizonyos összetartó, a többi családtól elkülönző hajlam, ha pl. a Borsos (II. 57—58, 149—151, 204—205) és Kovács (II. 140—41, 143, 145) család 1784-es és mai település-helyeit nézzük. Alig hinném, hogy e jelenség csak a telekosztódások egy nemzetség keretén belül lefolyó természetes folyamatának számlájára írható, és nincs benne része a régi nemzetségi összetartozás legalább csökevényes, de ösztönös érzésének. E jelenséggel szemben a rumén települések között sem különösebb faji, sem családi összetartozás érzetére mutató, a település-helyek összefüggésében mutatkozó olyanféle jelenséget nem figyelhetünk meg, mint azt előbb tettük. Sőt még a megült helyhez való ragaszkodás is az egyetlen Hóra családot kivéve, amelynek ketté osztott telke (II. 178—79) másfél száz évvel ezelőtti egyes telkéből (I. 33) osztódott, nem vehető észre. Csak a hozzánk közelebb eső időben, az 1784 és 1871 után keletkezett településrészek rumén lakóinál jelentkezik nagyon halványan ilyen külső mozzanatban is az ilyenféle hajlam. Ez, majd mint látjuk, összefüggésben állhat néhány, a falu birtoklástörténetében és társadalmi viszonyaiban mutatkozó mozzanattal.

Település szempontjából egészen jelentéktelen a cigány és zsidó elem. 1784-ben már ugyan két, a faluban lakó cigány családot említenek,¹⁷ de a cigányság máig sem okozott a falu település-képében lényegesebb változást. A Kokas-hegy (III. 148) alatt keletkezett ugyan egy cigánytelep (II. 228—232), melyet egészen 1871-ig egy másik teleprész (II. 122—126), majd később két különálló telek (II. 146 és 148) cigány megülése követett, de mindkét rész település szempontjából mostoha, más elem számára fel nem használható terepen kelet-

¹⁷ E két családnak legalább 12—15 tagja volt.

kezett. Közélről sem lehet ugyanezt mondanunk a zsidó telekelhelyezkedésekről. A kereskedéssel, korcsmárolással foglalkozó zsidóság településhelyei természetesen nem összefüggőek ugyan, de a falu legjobb helyein levők. Már az 1784-es térképen jelzett fogadóteleknek (I. 41*) is zsidó tulajdonosa lehetett,¹⁸ mert ez a falu közepén ma is zsidó családtól megült telek. A zsidó házak és korcsma-kereskedések rendszeren útkereszteződéseknél (II. 180 és 280) vagy a falu legforgalmasabb helyein (II. 112, 250, 251, 268 és 269) foglalnak helyet. Egyetlen települést sem találunk a falu külső, kereskedelmi szempontból számba nem jöhető részein. Ez a helyzet nyilvánvalóan így is marad, hacsak az újabb falufejlődésnek a régi kereteket állandóan feszítő, hosszanti irányba terjesztő irányzata nem készíti a természetes zsidó szaporulatot vagy az újabb zsidó települöket a kereskedelmi szempontból nemsokára kiaknázható, de a központtól távolabbeső települések közelében való településre. Ez azonban egyelőre nem igen következik be. A zsidóság a faluból kipusztult, állítólag ruménné lett Györgydiák (> Györgyák) családhelyére (I. 41—II. 268), egyebütt részben rumén, részben magyar családok helyére települt; e telkek csak az újabb időkben mehettek át tulajdonukba, hisz még 1891-ben is a falunak csak hat izraelita lakója, tehát legfeljebb két zsidó családja volt.¹⁹

Biztos történeti adatok hiányában nem tudhatjuk, hogy ezeknek a településben szerepet vivő elemeknek egymáshoz való települési viszonyában, illetőleg telkeik arányszámában milyen eltolódásokat okoztak a különböző természeti csapások, különösen a falvak településtörténeti képét egyetlen csapásra megváltoztató faluégések.²⁰ Egyetlen ilyen elemi csapásról tudunk a történeti forrásokban nyomára akadni. 1758 körül az egész község leégett; ezt egy futó megjegyzésen kívül az is mutatja, hogy Némethi Sámuel cluji-kolozsvári ref. kollégiumi tanár végrendeletileg 15 drb. úrasztali fehérműt »hagyott a romladozott, porrá és hamuvá lőtt eklézsianak felsegállítására és építésére.«²¹ Hogy ez az amúgy is szólam-szerűnek tetsző romladozás, porrá és hamuvá-létel csak az egyházi épületekre vonatkozott-e vagy az egész falu is ugyanekkor ilyen mértékű pusztulás áldozata lett-e, a szűkszavú forrásból nem olvasható ki. A falu településképeben ez a csapás²² lényeges változást alig hozhatott, hisz itt a termé-

¹⁸ A telket a vagyonösszeírásnál, 1784-ben, nem sorozzák be a Kornistelek közé, és így ennek tulajdonosa sem jobbágy, sem zsellér nem lehetett.

¹⁹ Legtöbb zsidó családról valóban kimutatható a késői település. (L. a népiségfelvétel adatait.)

²⁰ Vö. Dr. Györffy István: *i. m.* 542.

²¹ „Szoln. Dob. Mon.“ V, 272—73.

²² Tudunk a falunak még előbbi időkből való elpusztulásáról is. 1706-ban 39 háza közül 28 el volt pusztulva a kuruc-labanc pusztítások következtében, lakossága pedig fiakkal együtt 9 jobbágy és 5 zsellér volt. Ezeket a számokat magam túlzásnak tartanám, ha egy másik és más forrásból származó adat szerint még 1713-ban is nem említenének a községben 24 elpusztult házat. Milyen hatással volt e pusztulás a falu településképeinek megváltozására nézve, azt ma nem dönthetjük el.

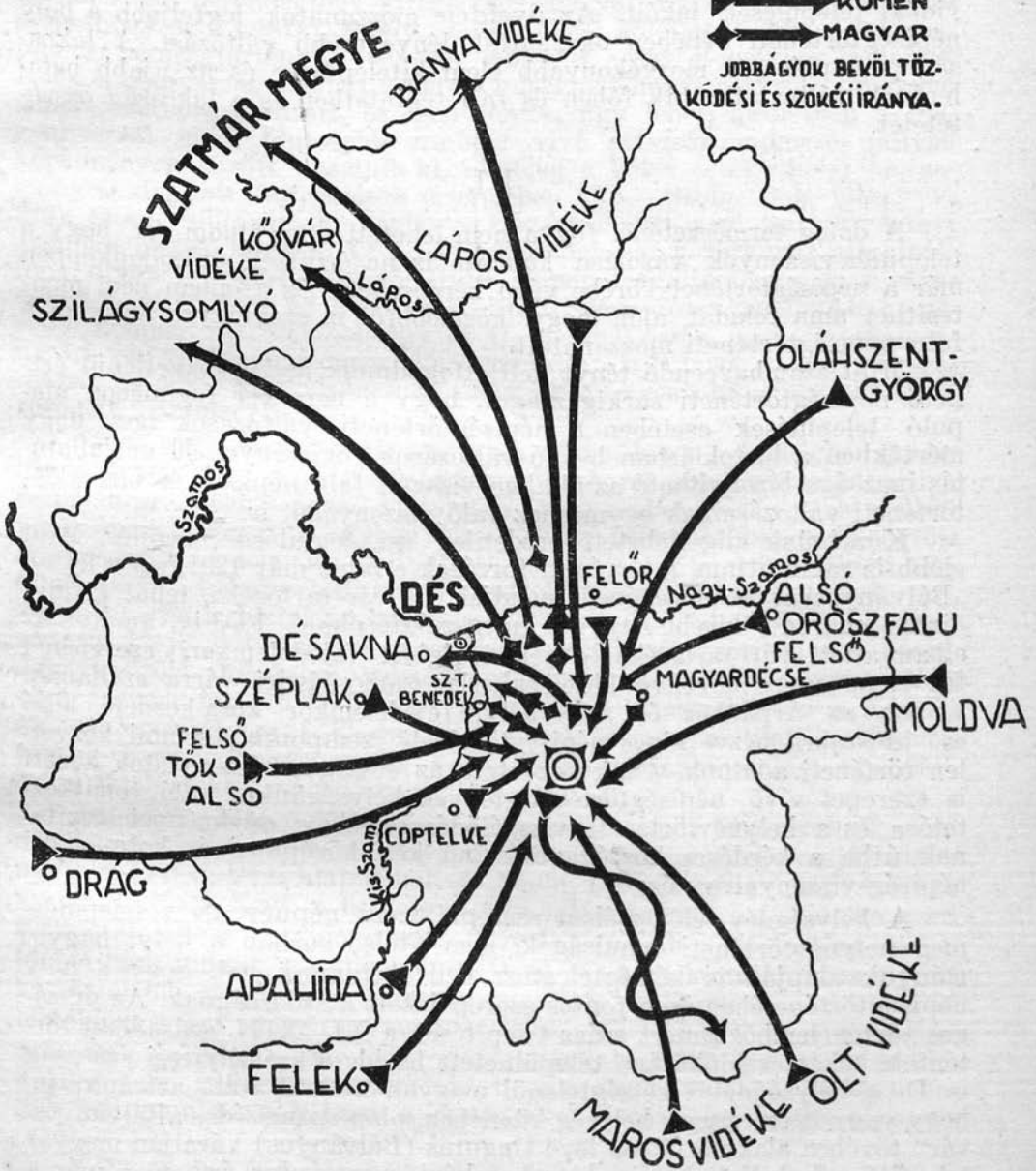
LEGENDA

 ROMÂN
 MAGHIAR

JELMAGYARÁZAT:

 RUMÉN
 MAGYAR
 JOBBÁGYOK BEKÖLTÖZÉSI ÉS SZÖKÉSI IRÁNYA.

A jobbágybeköltözések és szökések iránya a XVIII. században.

szeti adottságok sokkal inkább meghatározták a települést, és jobban kényszerítették a lakosságot a régi formákhoz való ragaszkodásra, mint a szabadabb települési lehetőségekkel rendelkező alföldi, sík vidéki települések lakóit. Az ilyenféle mozzanatok legfeljebb a hely népiségtörténeti képében okozhattak lényegesebb változást. A lakosság pusztulása, a mozgékonyabb elem kitelepülése és az újabb betelepülők változtathatták főben és faji tekintetben is a lakosság összetételét.

III.

A dolog természeténél fogva nem lehetett elkerülnöm azt, hogy a település-viszonyok vázolója kapcsán is ne érintsek tulajdonképpen már a népiségtörténet körébe vágó kérdéseket. Ez azonban nem mentesíthet ama feladat alól, hogy közelebbről is szemügyre vegyem a falu népiségtörténeti mozzanatait.

Mint számbaveendő tényt kell elfogadnunk azt a közvetlenül érthető népiségtörténeti sarkigazságot, hogy a nem ősi foglaláson alapuló települések esetében a népiségtörténeti változások igen nagy mértékben a birtoklásban beálló változások függvényei. E megállapítás igazsága bizonyítható az általam vizsgált falu népiség- és birtoklás-történeti változásainak egymáshoz való viszonyából is.

Községünk alig lehetett eredetileg ősi, foglalásos megülés. Mint előbb is rámutattam, a történeti források e falut már 1291-ben a közeli „Bálványosvár“ tartozékának mondják. E vár tartozéka, tehát királyi birtok maradt, kisebb-nagyobb megszakításokkal 1553-ig, amikor az elhanyaglott vár tartozékai a jelentőségben fejedelemskori szerepénél fogva az egyre növekvő közeli gherlai-szamosújvári várra szállanak. Éppen az Árpádkor és az erdélyi fejedelemskor kora-kezdeté közé eső időszakra nézve nincs népiségtörténeti szempontból semmi közvetlen történeti adatunk. Csak közvetett, az országos viszonylatok között is szerepet vivő népiségtörténeti tények helységünkre való vonatkoztatása és a helynévtörténeti vizsgálódás esetleges eredményei igazítanak útbá a kérdéses község valószínű késő-középkori és kora-újkori népiség-viszonyaira nézve.

A helységnév előtagjában szereplő *szász* népnév, de a település-meg helynévtörténeti tanulságok, nem utolsó sorban a helyi hagyományok alapján is kétségtelennek kell tartanunk azt, hogy e hely népiségtörténetében igen fontos szerep jutott a szászságnak. Az országos történelemből ismert szász telepítések a XI—XIII. században történtek, tehát ez időközben települhetett be ide a szásznyíresi szászság is. De a helységnév²³ kétségtelenül magyar eredetű volta azt mutatja, hogy vagy itten, vagy e helység közelében, pl. a szomszédos „Bálványosvár“ tövében alakuló félben levő Unguras-(Bálványos) Váralján magyar településnek kellett lennie, hisz másként nem volna érthető a már a

²³ Megjegyzem, hogy a helységnévnek nem ismerjük a szász alakváltozatát; ha volt is ilyen, a ránk maradt oklevelekben nem szerepel.

XIII. századból ismert helységnév magyar hangalakja. Régi magyar lakosság kora-Árpád-kori ittlétét bizonyítják a helynévkutatás útján nyert adatok, nevezetesen egy 1330 körül keletkezett határjáró oklevél értelmezhető helyneveinek kizárólagos magyar volta. Mindez azt mutatja, hogy az a népfaj, amely az 1330 előtti időkben e helyen számbajöhető népiségtörténeti tényezőt alkotott, csak a magyar lehetett. Hogy a magyarság mellett a hely népiségtörténetében közelebről nem ismert szerepre hivatott, és igen fontos, úgy lehet, kezdetben a magyarságnál jóval fontosabb szerepet vivő szászság mikor és milyen körülmények között pusztult ki, illetőleg a kétes értékű helyi hagyományra alapított fejtegetések értelmében (Vö. „Szoln. Dob. Mon.“ V. 270) mikor költözött ki végleg e községből, azt nem tudjuk. Annyi azonban biztos, hogy a XVI. században lakosai között már alig találunk olyan nevűeket, akikről ilyen alapon megállapíthatnók a szász eredetet. Mindössze az 1589-ben említett Szász Józsa, az 1593-ban szereplő Zemper Benedek jobbágy és Hermann Lőrinc, a gherlai-szamosújvári vár puskásának neve (1599) mutatja azt,²⁴ hogy itt a XVI. században az előbb még virágzó szászságnak már csak hihetőleg elmagyarosodott töredéke élt.

Nincs egyetlen adatunk sem arra nézve, hogy e községben jelentősebb közép- vagy akár törpe-birtokos bocskoros nemesség lakott volna és így a gr. Kornis-család birtoklása óta e család jobbágy- és zsellérvizonyainak ismerete egyben fényt vet a falu általános népiségtörténeti viszonyaira is. Az említett család a jelenleg ismert történeti források szerint először 1602-ben volt itt birtokos Kornis Boldizsár személyében. Ez a birtoklás azonban, úgy látszik, csak a Básta-korszak zavaros ideje alatt tartott, mert csak később, többszöri és más családoknak szóló fejedelmi adományozás után kerül községünk előbb csak átmenetileg (1630, 1658 és 1665), majd végérvényesen a XVIII. század legelején gróf Kornis Zsigmond kormányzó alatt a Kornis-család kezébe, hogy azután a család a legújabb időkig egyedüli, majd társbirtokos maradjon.

Az, amit eddig a település- és népiségtörténeti viszonyokról mondtam, továbbá amit a helynévtörténeti bizonyságok majd alább nyújtanak, nem teszi alapnélkülivé „Szoln. Dob. Mon.“ (V. 276) íróinak azt az állítását, hogy a helység rumén lakosságának betelepítése a gr. Kornis-családnak tulajdonítható. Mivel e család birtoklása előtti időből nem tudunk egyetlen olyan nevű családot kimutatni, amely itt kétségtelenül rumén fajú lakosság jelenlétére vallana, viszont e család birtoklása utáni időben a rumén zsellérség és jobbágyság olyan számarányban szerepel, amely, mint alább látjuk, legalább egy százados időközben felül is mulja az itt lakó magyarságét, valóban kétségtelennek kell vennünk azt, hogy a rumén elem itteni jelentkezése olyan, a

²⁴ Vö. „Szoln. Dob. Mon.“ V. 266. — Zemper család egyik tagja, György, 1702-ben már mint egy telkes nemes szerepel. (Vö. I. h. 269.) Valószínűleg sajtóhiba az 1615-ben említett *Zompör* (Peter) név, mely szintén e család nevét rejti. (I. h. 268.)

Kornis-birtokon is űzött gazdálkodáspolitikának az eredménye, mely Transylvánia más részein és más főrangú családjainál is megfigyelhető. Ennek a gazdálkodáspolitikának főcélja minél olcsóbb és minél engedelmesebb munkaerő alkalmazása volt. Ez a törekvés készítette a Kornis családot arra, hogy nagyjából rumén lakosságú birtokairól, de aztán idegenből is telepítsen ide rumén jobbágyokat. Még az 1784-es vagyonösszeírás is megemlíti néhány jobbágyról, hogy a tőszomszédos Benediug-Szentbenedekről telepítették ide. De tovább menve: a jobbágynevek maguk is útbaigazítanak a települő származási helyét illetőleg. Aki csak egy kissé járatos a XVII—XVIII. századi vallatásos összeírásokban, tudja, hogy a jobbágy- és zsellér-családnevek jórésze a jobbágy, illetőleg zsellér előbbi lakóhelyének nevéből keletkezett. Így pl. községünkben az Apahidán, Copán, Félékán, Krisán, Márosán, Moldován, Oltyán, Ruzsán, Szén(t)györgyán, Szilvesán, Tóki v. Tyokán, Krisán stb. név, melyeknek némelyike népes család neve, különböző vidékekről [Apahida (Cluj-Kolozsm.), Feleac-Felek (Uo.), Top-Coptelke (Someş-Szolnok Doboka m.), Uriu-(Alsó- v. Felső-) Ór (Uo.), Teocu-(Alsó- v. Felső-)Tök, Rus-(Alsó- vagy Felső-)Oroszfalu, Sângheorghe- (valamelyik) Szentgyörgy, Silvas-Víz- vagy Kecsset-szilvás (Uo.), Mureş-Maros és Crişana-Körös vidéke, Moldova stb.] odakerült családok neve.

Ugyancsak nemleges eredményt ad a ruménség régebbi ittlakására nézve a helynévkutatás is. A közül a kevés helynév közül, amelyeket a község határából a XVI—XVII. századból ismerünk, egyetlenben egy sem olyan, hogy akár a hangalak, akár a jelentés szempontjából a rumén eredetet vagy még csak a rumén hatást is feltételezhetnők. Nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy viszont a rumén eredetű helynevek egy jelentékeny csoportját az irtvány-nevek alkotják. Pl. *Csáon irtvány* — r. *Lázu luj Csáon, Hóra irtvány* (1784) — *Lázu luj Hóra, Hátosz irtvány* — *Lázu luj Hátosz, Juonyel irtványa* — *Lázu luj Juonyél, Kutus irtvány* — *Lázu luj Kutus, Szuján irtvány* — *Lázu luj Szuján*. Ezek az irtások, mint az alább következő helynévtörténeti részből is látható, mind a határ szélére eső erdős területekből felfogott, csak újabban művelés alá kerülő területek és így az ezeket művelés alá fogó és elnevező népelem későbbi betelepülésére vallanak. Az első rumén helynevek, mint alább is látjuk, a XVIII. század második felében jelennek meg, akkor tehát, amikor az előbb érintett gazdálkodáspolitikai eredményeképpen a falu lakosságának már több, mint fele rumén volt.

Az első, faji szempontból is meghatározható telek szerinti elosztódást 1784-ből tudjuk összeállítani abból a többször érintetti vallatásos

²⁵ Érdekes az ilyenféle nevek keletkezésére nézve éppen az e községre vonatkozó 1784-es vallatásos vagyonösszeírásban a szökött jobbágyok között említett Kerekes Gligorra és fiára, Lupujra, vonatkozó, következő bejegyzés: „...ezelőtt 12 évvel elszökvén (t. i. a két jobbágy) — vallják a tanuk — úgy halljuk, most Kővár vidékén, Russoron lakik s molnár ottan (t. i. az apa) és *Argyelán* névvel (azaz Erdélyinek) hivatja magát.“ Ilyenszerű bejegyzést igen sokat olvashatni hasonló történeti forrásokban.

vagyonösszeírásból, amelyben gróf Kornis Zsigmond halálával ennek birtokaként niresi-szásznyiresi ingó meg ingatlan vagyonát, és közte természetesen a jobbágy- vagy zsellérelteket is összeírják. Ez összeírás telektulajdonosok szerint való felsorolása álljon itt alább:

Az I. sz. belsőség-térképen szereplő telkesgazdák és a férfi családtagok nevének felsorolása.

A telkek, egynehány külön jelzett kivételével mind a néhai gr. Kornis Zsigmond és felesége gr. Haller Anna 1784-ben összeírt jobbágy- illetve zselléreltelkei. A zsellér-állapotot külön jelzem, a jobbágyot nem. — A család- és személynevek leírásában a forrás helyesírását alkalmaztam.

1. Marsinán alias Szánduly Lup (36; caelebs paterfamilias).
2. Füleki János (30).
3. Varga Mihály (54), fia: István (házas; 26), ennek fia: András (3).
4. Varga György (36), fia: András (5), Ferkó (2); bátyja: Mihály (nőtlen; 40)
5. Budai János (60), fia: Tagyer (nőtlen; 26).
6. Nyisztor Vonul (40); öccsei: Marsinán Lup (17) és Györgyika (1) (11).²⁶
- 6.* Marosán Griga Von (zsellér).
7. Sándor Mihály (46).
- 7.* Szeplekán Tagyer (zsellér).
8. Varga János (38), fia: Marci (5), Pista (1); öccse: Gyurka (nőtlen; 17).
9. Pop Gligor (26), fia: Leontyia; öccse: Antonia (20), Vaszilika (15) és Tagyer (13).²⁷
10. Székely István (38).
11. Veres István (44), fia: Mihály (2) és István (1); öccse: János (nőtlen; 24).
12. Varga István (56), fia: András (házas; 26) és István (nőtlen; 14).
13. Székely György (64), fia: György (26) és András (20).
- 13.* Székely József (zsellér).
14. Simon Márton (65),² fia: Mihály (36), ennek fia: István (7).
15. Kováts János (60), fia: István (házas; 30), Mihály (nőtlen; 22).
16. Timofi Gligor (50), fia: György (20) és Vaszi (16).
17. Füleki András (36), fia: János (5) és Pista (2).
18. Lukáts György (50), fia: Von [ennek fia: Gligorás (1)] és Petre (25) [ennek fia: Pavel (3)].
19. Alexa Nyikuláj (40), fia: Lepe-dus (4).
20. Székely András (44), fia: Andris (10).
21. Kerekes Wón (58), fia: György (házas; 25); öccse: Vaszilia (38).
22. Asztalos Stéfán (40).
23. GyörgyDeák István (60),²⁹ fia: Mihály (házas; 24), Gyuri (nőtlen; 20) és Pista (18).
24. Budai Vaszi (50), öccse: Von (12), Gligoria (9) és Tagyer (3).³⁰
25. Illyés Márton (40), fia: András (5), Mihály (2); bátyjának fia: István (10).
26. Hátos Nyikuláj (45), fia: ? (18), Stéfán (15),³¹ Vaszilia (12) és Gligorás (10).
- 26.* Gáspár István.^{31*}
- 27.* Kis Tagyer.³²
27. Kirszte (!) alias Szüts Gábor (56), fia: Von (20), Nyikuláj (14) és Vaszilia (8).
28. Páskuj Péter (40), fia: Tagyer (10), Vonul (9) és Leontya (1).
- 28.* Felekán Vaszi.³³
29. Páskuj Won (42), öccse: Toma (házas; 30).
30. Petrás György (50), fia: Zaharia

²⁶ Vele lakik: Szánduly Von.

²⁷ Mindannyian Benediug-Szentbenedekről valók.

²⁸ Vele lakik, de külön kenyéren él Nyiresi János.

²⁹ Vele lakik: Füleki Mihály (házas; 36).

³⁰ Mindannyian néhai Budai Tagyer fiai.

^{31*} gr. Kornis István jobbágya.

³¹ Profugiumban van.

³² Ennek desertáját (elhagyott telek) említik.

³³ Gr. Kornis István zsellére

- (26), Györgyi (20), Bonul (18)³⁴ és Szimion (13).
31. Füleki György (30), fia: Andris(1).
31. Nyári Pista.³⁵
32. ifj. Székely György (35), fia: Gyuri (3).
33. Hóra Won (v. Vonuj) (48), fia: Lupuj (4).
34. Pop Urszuj (60),³⁶ nőtelen fiai: Gligoria (26), Simion (24), Szimion (23), Tagyer (18) és Péter (16).
35. Nyisztor Péter (34).
- 35.* Töki v. Tyokán Stefán.³⁷
36. Weres János (38), fia: András (5) és Gyuri (1); öccse: István (házas; 34).
37. Petrás Tagyer (28).
- 37.* Somlya Stéfán (zsellér).
38. Füleki József (caelebs paterfamilias; 20); öccse: Martzi (8).
39. Weres Mihály (60); fia: Mihály (házas; 34), Gyuri (házas; 24), Andris (20) és Martzi (18).
- 39.* Kovács István.³⁸
40. Illyés András (56), fia: András (22), János (16), Mihály (12) és István (8).
- 40.* Gáspár György.³⁹
41. György Déák András (62), fia: András (30), István (15) és János (13).
- 41.* Fogadótelek.
42. Ánkosi István (46), fia: István (13); bátyja: Mihály (nőtelen; 52).
- 42.* Ref. templom és papilak telke.
44. Kováts Mihály András (40), fia: Andris (14); bátyja: Mihály (nőtelen; 45); öccse: János (házas; 36).⁴¹
43. Lőrincz István⁴⁰ (28), fia: Pista (1); öccse: Ferkó (24) és Lórintz (20).
45. Kováts Istók András (60), fia: Andris (8).
- 45.* Darabont Tagyer.⁴²
46. Kováts János Mihály (caelebs paterfamilias; 24); öccse: Andris (19) és János (17).
- 46.* Nyikora Gligor.⁴³
47. Kováts József (34); öccse: Márton (26).
48. Weres András (36), fia: Andris (2).
49. Kovács György (44), fia: Pista (10); öccse: Mihály (26).⁴⁴
50. Lukáts Tagyer (28), fia: Gavrila (5).
51. Hátos Szimion (40), fia: Vaszi (14).⁴⁵
52. Virva Kosztán (36); öccse: Györgyi (házas; 30).
- 52.* Szaboszalai János zsellér.
- 52.** Malinás Vonyisor.
53. Füleki István (20), fia: Marci (1).
- 53.* Pintye Tagyer (zsellér).
- 53.** Marosán Szánduly zsellér.
54. Hora Stéfán (58), fia: Péter (házas; 30), ennek fia: Nyikuláj (2).
55. Kirszte Vaszi (36), fia: Gligorás (8), öccse: Vonul (25).
56. Kerekes Gligor (42), fia Gavrila (15).
57. Kirszte Won (40), fia: Gligoria (13) és Juon (6).
- 57.* Üres telek.⁴⁶
58. Borsos János (zsellér).
59. Felekán Vaszi (zsellér).⁴⁷
60. Ruzsán Irimia.
61. Kerekes Gligor (zsellér).
62. Bodaesin Wilm (50), fia; (1), János (házas; 30), ennek fia Andris (5), 2. Antal (28; házas), fia Mihály (7); 3. Vonyitza (15).
63. Bodaesin Péter (30), fia Szimion (2) és Latzi (2).⁴⁸
64. A „régí olá templom“ valószínű helye.

³⁴ „Udvari libériás fellajtár.“

³⁵ Az előbbi gr. jobbágya.

³⁶ A benediug-szentbenedeki gr. Kornis-jószágból való jobbágy.

³⁷ Gr. Kornis István zsellére.

³⁸ Gr. Kornis István jobbágya.

⁴⁰ Alább György Déák Lőrincz-nek írják nevét.

⁴¹ „...külön kenyeren vagyon.“

⁴² Telkét „pusztában lévő“-nek mondják.

⁴³ Az előbbi gróf jobbágya.

⁴⁴ Nyomorék.

⁴⁵ Az előbbi jobbágy sessioján (telkén) „különös házban“ lakik.

⁴⁶ „Peszkar neví“ deserta sessio.

⁴⁷ Az előbbi gróf zsellére.

⁴⁸ E két utóbbi települő cigány.

Az itt felsorolt telektulajdonosok mellett az I. térképvezálaton nem tudtam meghatározni a következő zsellértelkeket: 1. Tóki v. Tyokán Péter,⁴⁹ 2. Marosán Ignát,⁵⁰ 3. Csetri alias Turi Ferenc, 4. Mézáros Gábor, 5. Apahidán Tagyer, 6. Czopán Pável, 7. Beszelága Won, 8. Kútas Tagyer, 9. Csetri Ferenc és 10. Pintye Tagyer. Ehhez járulnak a pusztatelkek (deserta antiqua sessiók) közül az alábbi el nem helyezhetők: 1. Pusztá luj Rekare, 2. Pusztá luj Marosán Gábor és 3. Felekán pusztája. A fennebbi összeírás nyomán tehát ezt a számlasonlíítási táblázatot állíthatjuk össze:

Birtokos neve	Magyar		Rumén		Cigány	Pusztá
	jobbágy	zsellér	jobbágy	zsellér	jobbágy	
	telkek száma					
néhai gr. Kornis Zsigmond —	32	6	26	16	2	
gr. Kornis István — — — —	4	—	1	2	—	—
Összesen:	36	6	27	18	2	6

Ha most a telekszámot 5-tel megszorozzuk, megkapjuk a község lakosságának körülbelüli lélekszámát. E szerint e községben valóban ott lakó lelkek száma a következő lehetett:

magyar körülbelül	—	—	—	—	—	—	210
rumén	—	—	—	—	—	—	225
cigány	—	—	—	—	—	—	10

Az 1784-es állapot tehát már rumén többséget tüntet fel; e többség telekszámában csak 3, főben kb. 15 lélek ugyan, de ha hozzászámítjuk a ruménységhez a cigányságot is, amit a cigányság rumén elő- és keresztnéve után indulva, feltétlenül meg kell tennünk, e többség 5 telekre és 25 főre emelkedik. E többség már az elmondottak alapján is érthető, hisz 1706-ban a községnek fiakkal együtt csak 9 jobbágy- és 5 zsellérlakosa van és 39 telke közül 28 háza pusztult el, úgy látszik lakóival együtt a kuruc-labanc háborúk alatt.⁵¹ A XVIII. század eleje⁵² és 1784 között eltelt időszak azonban elég volt arra, hogy a

⁴⁹ Vele lakik Marsinán Mokoj (?).

⁵⁰ Vele lakik Marsinán Von.

⁵¹ „Szoln. Dob. Mon.“ V, 278.

⁵² Egészen valószínű az is, hogy e pusztulást még csak fokozta az az országszerte dúló 1711 körüli pestis, amely szinte elképzelhetetlen mértékben szedte áldozatait. Az E. M. br. Wesselényi levéltárának egy Cluj-Kolozsmegyére vonatkozó kimutatása alapján az 1711-es pestis pusztítása egy néhány községben például a következő volt: Vişa-Visán 292, Suat-Alsósözvátton 229, Fărăgău-Fărăgón 173, Tonciu-Taneson 170, Cămăraşul desert-Pusztakamaráson 170, Filpişul mic-Fülpösön 148, Suat-Felsőszözvátton 144 ember esett a pestis áldozatául. Ezek az adatok csak a legnagyobb pusztításokat mutatják; ezekből azonban következtetést vonhatunk le a szomszédos területeken végzett pusztításokra vonatkozólag is.

Kornis család telepítés-politikája a községet telkek és lélekszám tekintetében ismét a közepes nagyságú községek sorába emelje, és egyszerűsmind megváltoztassa a falu népiség-képét is. Ez a jelenség is mutatja, hogy a magyar nagybirtoknak milyen elvitázhatatlan szerepe volt a rumén elem támogatásában és erőrekaptatásában. Itt Nires-Szász-nyíresen gazdaságtörténeti okokon kívül felekezeti szempontból is érthető volt a ruménség gyámolítása. A gr. Kornis család mindig buzgó katolikus család volt. Nem lehet feltűnő tehát, ha e család, mint katolikus család, az akkori felfogásnak megfelelőleg a római egyházhoz csak imént csatlakozó ruménség egyházát, a görög katolikust, támogatta. Így állt elő az a mai szemmel nézve visszás, némelyek számára érthetetlen jelenség, hogy a magyar Kornis család a rumén görög-katolikus egyházat pártfogolja, ezzel szemben a helyi magyar református egyháznak semmit sem juttat, sőt pl. az ú. n. quarta⁵³ megvonása, illetőleg a ruménség egyháza számára való átjátszása, a magyar református lelkész rétvjének elvétele és a ruménség számára való átadása⁵⁴ révén a református magyar egyháznak érzékeny anyagi veszteséget okoz. Egészen természetes, a kor gondolkozásából folyó és csak a mai »haladottabb« és egészen más gondolatkörben mozgó kor embere számára furesza jelenség az, hogy ugyanez a család ugyanitt a földesúri pártfogás egészen megszokott jeleként az 1766 körül keletkezett gör. kat. rumén egyházközséget szabályszerűen ellátja papi földekkel, segíti temploma és egyházi épületei felemelésében, sőt legújabb ideig való gondozásában is,⁵⁵ ugyanakkor azonban ugyanilyen földesúri pártfogásban nincs részök az ugyancsak a Kornis családnak dolgozó református magyar jobbágy és zsellér lakosoknak. Világos, hogy nem nemzetieskedő vagy felekezetieskedő megállapítást akartam itt adni, csak hidegen reámutatni egy olyan tényre, mely igaztalanak bizonyítja az itteni magyar nagybirtokossággal szemben hangoztatott és ma még inkább hangzó vádat, hogy t. i. »a grófok és nemesek« a rumén jobbágyság kihasználására és magyarosítására törekedtek. Az ilyen történetietlen magyarázó elvekkal dolgozó történetíró napi-politikus és a kor mozgató eszméi közé olyan törekvéseket iktat be, amelyek csak sokkal később és akkor is sokkal kisebb mértékben

⁵³ Vö. Pokely József: *Az erd. ref. egyh. tört.* Bpest, 1905. IV. 115—16.

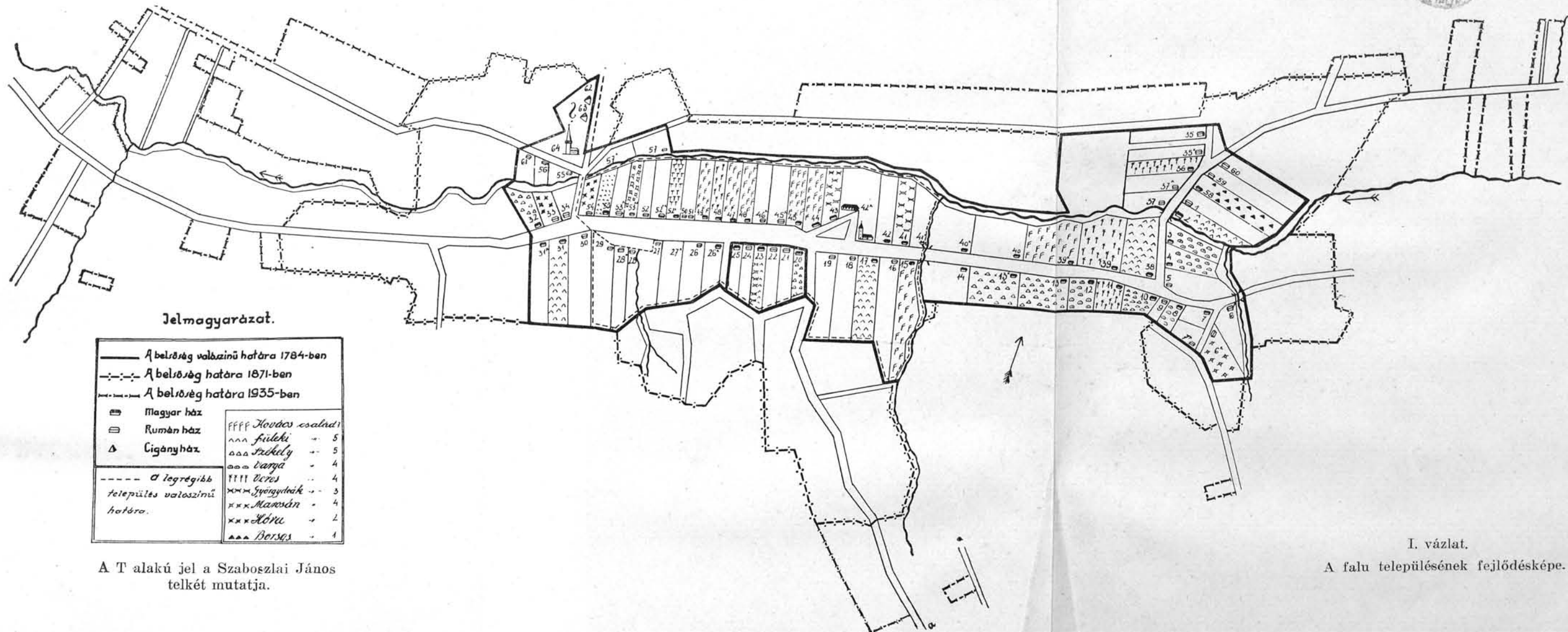
⁵⁴ Vö. Szoln. Dob. Mon. V. 272. — Az egyházmegyei esperesi látogatások jegyzőkönyvében (*Libellus Visitatorius* etc.) 1744. II. 25.-én az egyházmegyei vizsgáló-bizottság a következő bejegyzéseket tette:

„A quartát circiter 20 id est húsz esztendeje, hogy néhai gubernátor Kornis Zsigmond úr elvette (t. i. a ref. eklézsiától).

A pap (értsd: református) rétit is ugyanazon úr engedelméből a románok „elvették“.

Egy Darabont János nevű zsellér két vonás forintnyi adósságáért a református egyháznak zálogba adott „egy írotványt, melyet maga (t. i. az adós) írtott volt“ és amelyet zálogképen az eklézsia egy évig használt, „de az úrfi Kornis Zsigmond önagysága elvette és másnak adta, a két forintot is nem deponálta, se nem deponáltatta.“ — Ezekhez az adatokhoz nincs mit hozzáfűznöm.

⁵⁵ Szoln. Dob. Mon. 275.

Jelmagyarázat.

—	A belsőség valószínű határa 1784-ben
- - -	A belsőség határa 1871-ben
- · - · -	A belsőség határa 1935-ben
☐	Magyar ház
⊖	Rumén ház
△	Cigányház
- - - -	A legrégebbi település valószínű határa.
ffff	Hovás család 1
^^^	füleki - 5
△△△	Szekély - 5
○○○	Varga - 4
TTTT	Vörös - 4
×××	Székelyek - 3
×××	Marrón - 4
×××	Hóru - 2
▲▲▲	Borsos - 4

A T alakú jel a Szaboszlai János telkét mutatja.

I. vázlat.
A falu településének fejlődésképe.

fogadhatók el hatásos tényezőknél, mintsem sokan bizonyítják. A mai »haladottabb«, a kihasznált és kihasználó gondolkörében dolgozóknak is talán különösnek vagy éppen elítélendőnek tetszik egy régebbi gazdaságtörténeti rendszer keretei között, a jobbágy és földesúr kötött és bizonyos tekintetben kétségtelenül gazdasági kihasználásra alapított viszonyában való élet, de az elfogulatlan történelemszemlélet legalább itt, a mi községünk esetében e pusztán gazdasági kihasználásban faji indítékokat semmiképpen sem kereshet. Ha már e gondolkörben maradunk, itt a »kihasználtabb«, mert a *ruménséggel* szemben földesúri jótéteményekben nem részesülő elem a község református magyar zsellérsége és jobbágysága volt.

Nem felesleges dolog még legalább futó pillantást vetnünk néhány, általános népiségtörténeti szempontból is érdekes jelenségre. Ezek közül elsősorban is arra a megfigyelhető tényre, hogy a falu 1784-es összeírásában 36 magyar jobbágy- és csak 6 magyar zsellértelek van, viszont a rumén jobbágy- és zsellértelek 27 : 18 arányszámmal szerepelnek. Ez is mutatja azt, hogy a magyar lakosságnak legalább egy része régebbi települő, mint a ruménség, hisz a magyarságnak csak $\frac{1}{6}$ -a, a ruménségnek ellenben csaknem $\frac{1}{2}$ -e zsellér. A transylvániai birtoktörténet ismerője ebből az elütrő arányszámból is láthatja, hogy a zsellér rumén elem a rumén jobbágy- és még inkább a magyar jobbágytelepülőknél későbbi, csak XVIII. századi települő.⁵⁶

A XVIII. század forrongó-kavargó népiség-világára is némi fényt vet az 1784-es forrás néhány adata. Ha ugyanis a lakott jobbágy- és zsellértelek (*sessiones populosae*) mellett figyelemmel adózunk a pusztatelekeknek (*sessiones desertae*) is, azt látjuk, hogy míg magyar pusztatelekek nincsenek, a rumén pusztatelekek száma: 6. A szökött jobbágyok száma már kb. azonos (magyar 13, rumén kb. 14). A földhöz kötöttebb, nagy többségében jobbágy-sorban élő magyarság tehát kb. a XVIII. század közepétől nem hagyott el egyetlenben egy megült telket sem; a ruménség, melynek birtokjogi helyzete lazább volt e községben, telekszámában hatot, főben legalább 25—30 lelket vesztett. Erre a lazább birtokjogi viszonyra mutat az is, hogy a benediugi-szentbenedeki udvarban szolgálatot teljesítő és oda át is költöztetett mintegy 11 jobbágy között 8 rumén és csak 3 magyar van.⁵⁷ Eppen e lazább helyzet miatt valószínűnek kell tartanom azt, hogy a rumén elem állandó ki- és behullámzása nem szűnt meg 1784 után sem, sőt a Hóra-lázadás zavaros idején még csak fokozódott. Nem nehéz így e megfigye-

⁵⁶ A jobbágy helyzete, a kor gondolkörében beszélve, gazdasági szempontból előnyösebb volt, mint a zselléré, hisz rendes körülmények között később, sőt esetleg ideiglenesen települő zsellérnek silányabb művelhető területtel és a falu külső részein elhelyezkedő telekkel kellett megelégednie, ha csak elpusztult, lakatlan telekre nem telepítették. A jobbágyi állapot általában régebbi települőre mutat.

⁵⁷ E három magyar jobbágy esetében nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény, hogy belső udvari szolgálatban vannak, tehát előnyösebb helyzetben, mint otthon gazdálkodó társaik; a rumének nagybárára lovászok és béresek.

lés alapján és esetleges népesedés-történetben mutatkozó jelenségek figyelembevételével megértenünk, hogy miért van ma többségben a vizsgált községben a magyarság, holott a XVIII. század végén a valószínű népesedés-számítás szerint kisebbségben volt. Az elfogult szemlélő persze e jelenségben is a faji elnyomatás végzetes eredményét látná, ha az előbb részletezett mozzanatok alapján ilyen feltennünk egyáltalában lehetséges volna.

A korabeli források és különösen az 1784-es forrás alapján megfigyelhető, hogy a szökött jobbágyok szökési iránya mindig a Transylvániából kivezető utak irányába esett, illetőleg újabb letelepedési helyük Transylvánián kívüli terület volt. Még 1784-ben pl. az elszököttnek mondott kb. 27—30 jobbágy közül 21-ről megállapítható, hogy Baia-Bánya vidékére 13, Chioara-Kővár vidékére 2, Sätmar-Szatmár megyébe 1, Şimleul Silvaniei-Szilágysomlyóra 1 jobbágy szökött, csak két rumén jobbágyról, Kirszte (!) Vonról és Péterről mondják azt a tanúk, hogy »...ezelőtt (t. i. 1784 előtt) 6 esztendővel elszökövén, mint hallatik, a Mezőségen tekeregnek, de fixe hol, azt nem tudjuk«. A Transylvániából való kifelétőrekvést a büntetés, illetőleg visszatelepítés miatti érhető félelem teszi esetleges egyéni okokon kívül természetessé. Más, magyarországi hatóság területén való tartózkodás esetleg éppen a királyi fiscus földére való telepedés, mint az innen szökött jobbágyok némelyikének esetében is adatokkal igazolható, nehézkesebbé, sőt lehetetlenné tette a jobbágy visszaszerzésére irányuló kísérleteket. A jobbágyszökéseknek a Partium felé mutató iránya egyébként a XVIII. század jobbágymozgolódásainak vizsgálata alkalmával csaknem minden transylvániai települési egység esetében megfigyelhető.

IV.

Érdekes volna tanulmányoznunk a község népiségtörténete mellett a népesedés-mozgalom adatait is. A község régebbi népesedésmozgalmára vonatkozólag ugyan kevés és főképpen bizonytalan adat áll csak rendelkezésünkre.⁵⁸ Egy 1553-ból származó adat szerint a község házáinak száma 71, tehát legalább 360 lakója volt ekkor a falunak. Viszont egy 1603-as összeírás szerint mindössze 25 lélek lakik benne. Nehéz megbízhatónak és elfogadhatóknak vennünk ezeket az adatokat még akkor is, ha e népesedésben mutatkozó hatalmas hanyatlást a Băsta-mozgalmak és járványok ismert vagy elképzelhető méretű pusztításaival akarjuk is magyarázni. Ugyancsak érthetelen előttem az 1706-os feljegyzésben szereplő 9 jobbágy és 5 zsellér lakos, ha mindjárt a kuruc-labanc pusztításokkal is magyarázza forrásunk e tüneteményt. Az 1713-as forrásban szereplő számok talán már inkább megközelítik a valóságot akkor, ha a 32 jobbágy, 8 zsellér és 6 nemes lakoson ugyanannyi telkesgazdát értünk, azaz kb. 230—250 lakost könyvelünk el. Az 1721 körül említett 28 háztartásban megint csak 150

⁵⁸ Adataimat, ahol külön forrást nem említek, „Szoln. Dob. Mon.“ V, 278 l.-ről veszem.

körül lélekszámra következtethetünk.⁵⁹ Ugyanígy kell értelmezni az 1750-ből származó adatokat, melyeknek értelmében a falu 81 házában, átlagos számítás szerint, kb. 400 lélek lakhatott. Már előbb, a népiségtörténeti kép felsorolása alkalmával rámutattam arra, hogy az első nemzetiségi számhasonlítás szempontjából⁶⁰ is számbajöhető forrás alapján 1784-ben a falu lakosságát kb. 450 főre tehetjük. Az 1831-es adatok összesítve, 948 lélekben állapítják meg a falu lakosságának létszámát. A XIX. század második felétől kezdve pontosabb nemzetiségi szempontú számhasonlító táblázat összeállításával is kísérletezhetünk. Ime:

Év	Összes	Magyar	Rumén	Zsidó	Cigány	Ref.	R. kat.	Gör. kat.	Izr.	Baptista
	l a k ó s o k s z á m a									
1553	360	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1603	257	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1706	147	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1713	250	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1721	140	110	30	—	—	—	—	—	—	—
1733	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1750	400	—	—	—	—	—	62	—	—	—
1760	62	—	385	—	—	—	—	g. ka. 135 g. kel. 250	—	—
1766	—	—	—	—	—	222	—	—	—	—
1784	445	210	225	—	10	—	—	—	—	—
1831	948	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1835	—	—	—	—	—	—	—	493	—	—
1838	—	—	—	—	—	—	51	—	—	—
1857	1085	502	578	5	—	490	12	578	5	—
1858	—	—	—	—	—	581	—	—	—	—
1886	1082	513	547	22	—	—	10	547	22	—
1888	—	—	—	—	—	713	—	—	—	—
1891	1200	666	528	6	—	647	19	523	6	—
1900	1382	780	521	34	47	764	16	568	34	—
1935	1295	798	410	26	61	787	1	471	26	10

A fennebbi számhasonlítási táblázat⁶¹ a rendelkezésre álló hiányos adatok alapján készült. Az 1784-es adatok, ha nem is pontosan,

⁵⁹ Acsády Ignác: *Morsz. népessége a pragmatica sanctio korában 1720–21*. Magyar Stat. Közlemények. Új folyam. XII. köt. 199.

⁶⁰ Megjegyzem, hogy az 1721 körüli forrásból szintén kiolvasható már valami népiségtörténeti kép; ekkor a magyar és rumén lakosság arányszáma háztartások számában kifejezve 22:6, lélekszámban 110:30 körül lehetett.

⁶¹ E táblázat az id. források, a Magyar Statisztikai Közlemények Új sorozat I, 440, Togan Miklós: *Statistica Românilor din Transilvania în 1733*. Transilvania. An. XXIX (1898), 190, Dr. Virgil Ciobanu: *Statistica Românilor Ardeleni 1760–62* (Anuarul Inst. de ist. naț. Un. din Cluj III, 658). *Schematismus cleri diocesis Szamosújváriensis pro anno Chr. n. MDCCCC*. Szamosújvarini, 1900, 50. *Az erd. ref. anyaszentegyház névkönyve 1858-ra, Kv., 1858. 23. és „A széki egyházmegyéből feleletek az esperesi vizsgálati kérdőpontokra 1888-ban”* című kézirat (Református püspöki levéltár) alapján készült. Ez utóbbi forrást Herepei János szívességéből használhatam. — Ahol csak egy nemzetiség, vagy egy felekezet szerepel, ott a kérdéses forrás csak arra vonatkozólag nyújtott adatokat.

de legalább viszonylagos pontossággal szemléltetik a különböző népelemek egymáshoz való számbeli viszonyát. Az első pontosabbnak vehető számhasonlítási adat az 1857-es; az azutáni adatokból, a felekezetenkénti megoszlást feltüntetőkől, szintén egyben nemzetiségi vonatkozású táblázatot is összeállíthatni. E táblázat alapján megfigyelhető az, hogy a magyarság lélekszáma a ruménséggel szemben állandóan emelkedőben van, 1857-ben a ruménség még 76 lélektöbbletet számlált, 1900 táján pedig már a magyarság 230 lélek körüli többségben volt. E többséget csakis a népességszaporulat figyelembevételével lehet megérteni. Rajtam kívül álló okok miatt nem állt módomban a nires-szásznyíresi ruménség számhasonlítási adatait beszerezni, ellenben a ref. egyházközség anyakönyvi bejegyzései alapján összeállíthattam a református lakosság, és ami itt ezzel jelenleg egy, a magyarság népmozgalmi görbéit⁶² kisebb és jelentéktelenebb megszakításokkal 1802-től 1934-ig. Ezek a görbék a halálozások és születések közötti különbségek révén a magyarság számában állandó, lassú, sőt néhol ugrásszerű szaporulatot mutatnak. Csak az országszerte inséges 1817-es évben, 1875-ben, 1879-ben 15 vérhas miatti, 1893-ban kolerás, 1910-ben vörhenyes, 1915-ben kolerás halálozásokszökkenetik fel néhol nagy hullámvonallal a születések fölé a halálozás görbéjét. Számításba kell vennünk azt is, hogy a magyarság szaporulati százaléka (8—10%) 1901—1908. évben egész Someş-Szolnok-Doboka megyében kedvezőbb volt a ruménség szaporodási százalékánál (6—8%).⁶³ Községünkben pedig, amint a lakosság 1934-es teljes összeírásából kitűnik, az egyes családok szaporaságában a magyarság vezet. A kb. 60—80 éves időközben megvizsgált 327 református család szaporodásában a következő gyermekszaporulattal találkozunk:⁶⁴

0	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
gyermekes családok száma															
23	40	40	40	36	44	24	28	15	14	12	8	1	1	1	1

Bár, amint a táblázatból kitűnik, a sokgyermekes családok a gyakoribbak, mégis ma a magyarság számában bizonyos megállás mutatkozik az 1900-as állapottal szemben; ez a háborús évek nagy ember-

⁶² A görbék ábráját saját adatgyűjtésem alapján Imecs Márton és Moldován János rajzolta; ezért nekik ezúton is köszönetet mondok. A Fekete Gerő szíves levélbeli közléséből származó 1935-ös népmozgalmi adatok az ábrába már nem kerülhettek be, mert az már 1935 őszen készen volt. Ezeket az adatokat itt adom: születések száma: 22; halottak száma: 11; esketések száma: 9; törvénytelen születés: 1. Ezek az adatok pillanatnyilag a magyarság népmozgalmi adatainak némi emelkedését mutatják: a halottak száma csökkent, a születéseké és esketéseké emelkedett.

⁶³ Vö. Magy. Stat. Közl. Új sorozat XXXII, grafikonok.

⁶⁴ A táblázat a ref. egyh. családkönyvi adatai alapján készült.

veszteségeivel, az ugyanakkor megcsökkent születési arányszámmal és az 1910—1918 között nagy kilengéssel hullámzó halálozási görbével magyarázható. A háború után a magyarság születési görbéje, mint a mellékelt ábrán látható, a 19—30 között mozog, ami a háború előtti 30—40 közötti számmal szemben nagy visszaesést mutat. Igaz viszont, hogy a halálozás görbéje mindig a születési görbe alatt marad. A házasságok vonala egyszer már elérte a háború után is a mélypontot (3 házasság), azután megint felszökött 13-ra, hogy az utóbbi években ismét veszedelmesen hanyatlónak mutatkozzék.⁶⁵

Nagy hiányossága ezeknek a fejtegetéseknek, hogy hibámon kívül nem használhattam fel összehasonlítás céljaira a rumén lakosság népesedés, illetőleg népmozgalmi adatait. Feltűnőnek kell azonban tartanunk azt, hogy a ruménség száma 1891-től kezdve állandóan csökkenőben van. A tisztán görög kat. rumén lakosság ez időtől napjainkig 118 lélekkel fogyott, ezt csak valamennyire üti helyre a ruménséghez tartozó cigányság némi, bár nagyon csekély szaporodása. Ugyancsak fogyott az utóbbi negyedfél évtized alatt a zsidóság is, mely 34 főről 26-ra olvadt; ez a zsidóságnak háború alatti és azutáni városbaözönlésével, a falu aránylagos szegényedése miatti kereskedési alkalom csökkenésével beálló zsidó kiköltözéssel is magyarázható.

A felekezetek egymáshoz való viszonyában különlegesebb változás nem állott be. A katolikus hívek száma teljesen leapadt, viszont a református egyház tagjai közül mintegy 10-et a baptista tanok hódítottak el. A ruménség lélekszámának csökkenése természetesen maga után vonta az egyetlen rumén egyház, a görög katolikus hívek számának csökkenését; ez az egyház negyedfél évtized alatt csaknem száz lelket veszített, pedig ez idő alatt kitérés nem volt, illetőleg az át- és kitérések teljesen egyenlő számban történtek.^{66*}

Egyébként a falu jelenlegi népesedés felvételét az alábbiakban közlöm.⁶⁶ Ez a táblázat, mely egyben a mai településviszonyokat feltüntető II. térkép melléklete is, a helyszínen készült és 1935 nyaráig foglalja magába az adatokat. A *dült* számok és nevek a rumén családokat, a *-gal jelzett nevek a vegyes-házasságok telkeket jelölik. Az első oszlop adatai a telektulajdonos vallására vonatkoznak; a 3. és 4. oszlop a férfi és női családtagok számát adja, beleszámítva a telektulajdonost is. A *-gal jelzett évszámok a beköltözés évét jelölik.

⁶⁵ Megjegyzendő, hogy a görbék 1810—14 és 1820 körüli nagy zuhanása a hiányos bejegyzésekre és nem valóságos népességmozgalmi hanyatlásra vezethető vissza.

⁶⁶ Megjegyzendő, hogy az előbbi számhasonlítás táblázatban a nemzetiségi megoszlás alapjául a vallást vettem; a kat. és ref. lakosokat magyaroknak, a gör.kat.-at ruméneknek vettem még a vegyes házasságokban élő családok esetében is.

^{66*} Lehetséges az is, hogy az idézett források számhasonlítás adatainak pontosságában van a hiba.

A II. térkép- vázlat sor- száma	A telektulajdonos neve	Születési vagy beköltözési éve	A telektulaj- donos vallása	A telken lakó		Rövidítések: bp. = baptista, izr. = izraelita, gk. = görög katolikus, ref. = református
				férfi	nő	
1	<i>Bájés Juon</i> ¹	1910	gk.	2	4 ¹	¹ 3 nő ref.
2	<i>Bocská Vászilijá</i>	1900	"	4	1	
3	Kovács Sándor	1867	ref.	2	1	
4	Kovács István	1869	"	2	2	
5	Bálint Mihály	1891*	"	2	4	
6	Kovács János	1873	"	5	3	
7/a	Lécfalvi János	1893	"	4	5	
7/b	<i>Pláton Grigor</i>	1900	gk.	4	2	
8	Lécfalvi András	1860	ref.	2	2	
9	Füleki András	1869	"	4	3	
10	Füleki Pál	1858	"	1	1	
11	<i>Budai Grigor</i>	1870	gk.	1	1	
12	<i>Moldován Grigor</i>	1889	"	2	3	
13	<i>Moldován Góra</i>	1889	"	2	1	
14	Kerekes Sándor	1889	ref.	2	4	
15	Jóbirtok Ákos	1921*	"	4	7	
16	<i>Rusz Juon</i>	—	gk.	2	4	
17	Özv. Vince Sándorné	—	ref.	2	1	
18	<i>Szócs Nyikolájé</i> ²	—	gk.	1	12 ²	² 1 nő ref.
19	<i>Özv. Petrán Jánosné</i> sz. <i>Batyinás Juli</i>	—	"	2	—	
20	Kő Sándor	1930*	ref.	1	4	
21	Veres Sándor	1879	"	4	4	
22	Lukács János	1887	"	2	1	
23	Özv. Kovács Andrásné sz. Füleki Zsuzsa	1881	"	6	4	
24	Szántó János	1861	"	6	3	
25	Kovács János	1910	"	1	4	
26	Baranyai János	1890	"	2	1	
27	Székely Sándor	1863	"	1	3	
28	Trombitás János	1923*	"	1	2	
29	Kis Sándor	1861	"	6	6	
30	<i>Botiza Vaszi</i>	1856	gk.	4	4	
31	Szél István	1920*	ref.	1	2	
32	Kerekes Márton	1864	"	3	3	
33	Özv. Kis Imréné	—	"	—	1	
34	<i>Batyinás Juon</i>	—	gk.	4	2	
35	Özv. Balázs Mártonné sz. Veres Zsuzsa	1885	ref.	1	2	
36	Székely Márton	1860	"	3	2	
37	Özv. Szoboszlai Jánosné sz. Kis Biri	1884	"	1	2	
38	Szoboszlai István	1872	"	3	2	
39	Özv. Kis Sándorné sz. Kerekes Anna	1902	"	3	1	
40	Füstös Márton	1934*	"	2	2	
41	Székely János	1884	"	8	3	
42	Lécfalvi János	1894	"	1	4	
43	<i>Tyekár Juon</i>	—	gk.	1	2	
44	<i>Móra Juon</i>	—	"	1	—	
45	Füleki István	1884	ref.	1	—	
46	Füleki Bandi	1881	"	2	3	

A. II. térkép- vázlat sor- száma	A telektulajdonos neve	Születési vagy beköltözési éve	A telektulaj- donos vallása	A telken lakó		Rövidítések: bp. = baptista, izr. = izraelita, gk. = görög katolikus, ref. = református
				férfi	nő	
47	Füleki János	1879	ref.	5	2	
48	Lécfalvi Sándor	1895		3	2	
49	<i>Bátyinás Vásziliá</i>	—	gk.	3	2	
50	Székely János	1881	ref.	2	3	
51	Veres János	1904	"	2	3	
52	Kis Sándor	1886	"	2	1	
53	Székely János	1898	"	2	3	
54	Székely Dani ¹	1856	"	5	2	¹ Felesége a fi-
55	Vas Márton	1905	"	3	1	ágon már ki-
56	Füleki György	1885	"	4	4	halt, illetőleg el-
57	Borsos András (Puskás)	1857	"	2	3	ruménisedett
58	Borsos István	1861	"	2	1	<i>György deák</i>
59	Füleki G. Károly	1892	"	2	3	családból szár-
60	Füleki Sándor	1892	"	3	4	mazó Gy. Anna.
61	<i>Asztalos Joán</i>	—	gk.	3	3 ²	1 nő magyar.
62	Füleki (Horvát) Sándor	1878	ref.	3	3	
63	Timófi Sándor	1892	"	2	4	
64	<i>Botizá Joán</i>	—	gk.	2	5	
65	<i>Marosán Nyikuláj</i>	—	"	1	2	
66	Üres telek ³	—	"	—	—	³ Veres Daniné
67	<i>Moldován Vásziliá</i>	—	gk.	4	3	szül. Kozma
68	<i>Lukács Grigor</i>	—	"	2	2	Aranka tulaj-
69	<i>Tyekár Tódor</i>	—	"	1	1	dona.
70	<i>Asztalos Gyorgye</i>	—	"	6	4	
71	Üres telek ⁴	—	"	—	—	⁴ A Füleki Ist-
72	<i>Márosán Joán (Spekuj)</i>	—	gk.	1	3	ván (45 sz.)
73	Veres Ferenc	1863	ref.	4	1	tulajdona.
74	Székely Albert	1891	"	2	1	
75	<i>Pop Juon</i>	—	gk.	1	3	
75	<i>Hátosz Mitru</i> (Kondás)	—	"	1	1	
77	Bálint Pál	1883	ref.	7	2	
78	Özv. Bálint Sándorné sz. Kovács Anna	—	"	2	1	
79	<i>Botizá Jánosné</i>	—	gk.	—	1	
80	<i>Tamás Joán</i>	—	"	1	2	
81	<i>Botizá Aléxandru</i>	—	"	1	1	
82	Kovács András	1893	ref.	4	4	
83	Kovács János	1887	"	7	2	
84	Boros Sándor	1880	"	2	1	
85	Üres telek ⁵	—	"	—	—	⁵ Az Asztalos
86	Szántó István	1866	ref.	2	3	Joán tulajdona.
87	Özv. Lécfalvi Istvánné	1907*	ref.	1	1	
88	Özv. Lécfalvi Sándorné	1881	"	1	2	
89	Szántó István	1900	"	4	3	
90	Füleki Tamás	1912	"	1	1	
91	<i>Málinás Alékszá</i>	—	gk.	1	2	
92	<i>Malinás Ioán</i>	—	"	2	5	
93	<i>Hátosz Miron</i>	—	"	2	2 ⁶	⁶ Hárman re-
94	<i>Krisán Nikitá</i>	—	"	1	—	formátusok.
95	Kovács Sándor Gyurié	1873	ref.	4	3	
96	Füleki Sándor	1879	"	3	—	
97	<i>Flórá Irimió</i>	—	gk.	2	3	

A II. térkép- vázlát sor- száma	A telektulajdonos neve	Születési vagy beköltözési éve	A telektulaj- donos vallása	A telken lakó		Rövidítések: bp. = baptista, izr. = izraelita, gk. = görög katolikus, ref. = református
				férfi	nő	
98	Lécfalvi Károly	1899	ref.	3	6	
99	Kis Antal	1894	"	3	1	
100	Üres telek ¹	—	—	—	—	
101	Özv. Füleki Jánosné sz. Balázs Ilona	1897	ref.	2	4	¹ Füleki H. András (133 sz.) tulajdona.
102	Füleki Sándor	1860	—	1	—	
103	Üres telek	—	—	—	—	
104	Kerekes Jani	1880	ref.	1	—	¹ Hátosz Mitru (93 sz.?) tulaj- dona.
105	Veres János Gönci	1877	"	2	2	
106	Özv. Székely Jánosné sz. Vas Biri	1881	"	1	1	
107	<i>Szabó Grigor</i>	—	gk.	2	2	
108	Székely Ádám	1877	ref.	2	3	
109	Kovács Sándor	1900	"	2	4	
110	<i>Szabó Dénes</i>	—	gk.	1	1	
111	Balázs József	1871	ref.	1	13 ³	
112	Hirsch Ignác	1933*	izr.	3	4	³ 1 nő róm. ka- tolikus.
113	Ref. egyház iskolatelke	—	—	—	—	
114	<i>Báncsu Viktor</i>	—	gk.	2	3 ⁴	⁴ 1 róm. kat. nő áttért 1920-ban.
115	Orbán István	1885*	ref.	15 ⁵	1	
116	Veres Sándor (Kurta)	1874	"	2	3	
117	Veres Károly	1893	"	1	1	⁵ 1862-ben szü- letett.
118	Füleki János	1904	"	5	3 ⁶	
119	<i>Csobán Styéfán</i>	—	gk.	2	3	
120	<i>Zégréán Pével</i>	—	"	2	5	⁶ 1 nő gör. kat.; a gyermekek reformátusok.
121	<i>Rusz Pével</i>	—	"	4	2	
122	<i>Özv. Borbély Juonné⁷</i>	—	"	3	4	
123	<i>Zsiga Gergic</i>	—	"	5	2	
124	<i>Szilágyi Márci</i>	—	"	2	3	⁷ 122—126 ci- gánytelek.
125	<i>Lakatos Juonás</i>	—	"	2	2	
126	<i>Lakatos Aladár</i>	—	"	4	1	
127	Füleki Pál	1896	bp.	3	28 ⁸	⁸ A családtagok közül 1 ref., a többi baptista.
128	Lécfalvi Károly	1897	ref.	3	4	
129	Özv. Kovács Andrásné sz. Székely Róza	1874	"	1	2	
130	Darabont János	1886	"	1	4	
131	Szócs János	1896	bp.	3	1	
132	Kis István	1893	"	1	2	
133	Füleki H. András	1884	ref.	5 ⁹	1	⁹ Egy férfi 1854-ben szüle- tett.
134	Lécfalvi János	1881	"	2	1 ¹	
135	Lécfalvi András	1885	"	3	3	
136	Özv. Kovács Sándorné sz. Turi Anna	1871	"	3 ¹¹	2	¹⁰ Felesége gör. kat.
137	Turi János	1889	"	5	3	
138	Özv. Veres Sándorné sz. Bojér Róza	1900	"	—	1	¹¹ 1 férfi bap- tista.
139	<i>Asztalos Juon</i>	—	gk. ¹²	2	3	
140	Kovács Károly	1886	ref.	1	6	
141	Kovács Sándor S. Györgyé	1902	"	1	1	² A családta- gok közül csak az apa gör. kat., a többi ref.
142	<i>Moldován Mihály</i>	—	gk.	4	4	
143	Kovács András	1897	ref.	2	5	
144	Lázár Sándor	1874	"	3	5	

A II. térkép- vázlat sor- száma	A telektulajdonos neve	Születési vagy beköltözési éve	A telektulaj- donos vallása	A telken lakó		Rövidítések: bp. = baptista, izr. = izraelita, gk. = görög katolikus, ref. = református
				férfi	nő	
145	Üres telek ¹	—	—	—	—	
146	Veres Sándor	1864	ref.	3	—	
147	<i>Csengeri Simon</i>	—	gk.	5	1	
148	<i>Ambrus János (Pica)</i> ¹	—	—	2	1	¹ Kovács An- drás (143 sz.) tulajdona.
149	Borsos Jani	1890	ref.	4	6	
150	Borsos Márton	1892	"	2	1	² 147—148-as te- lek tulajdonosa cigány.
151	Borsos György	1865	"	—	1	
152	<i>Özv. Bozesán Gávrissné (Rola)</i>	—	gk.	2	2	
153	Üres telek ³	—	—	—	—	³ Özv. Bács Jo- ánné tulajdona.
154	<i>Lukács Juon (Bogyá)</i>	—	gk.	2	1	
155	Oláh András	1878	ref.	4	4 ⁴	
156	Üres telek ⁵	—	—	—	—	⁴ 1 nő gör. kat.
157	Üres telek ⁶	—	—	—	—	
158	Kovács Sári János	1872	ref.	3	1	
159	Kovács Zsiga	1856	"	1	2	⁵ Füleki Sán- dor (96 sz.) tu- lajdona.
160	Andrási János	1905	"	2	2	
161	<i>Grigá Pável (Góguj)</i>	—	gk.	1	2	
162	<i>Özv. Szilvésán Vásziliné (Uluj)</i>	—	—	1	2	⁶ Szántó János (24 sz.) tulaj- dona.
163	Turi Árpád	1906	ref.	2	3 ⁷	
164	Pap Ferenc	1922*	"	4	1	
165	Andrási István	1903	"	2	2	
166	Veres Gábor	1867	"	5	5	⁷ 2 nő gör. kat.; a férfi és a gyermek re- formátusok.
167	Fazakas István	1894	"	5	2	
168	Lécfalvi Pál a Sándoré	1886	"	3	2	
169	<i>Fodor Vásziliká (Dujuj)</i>	—	gk.	3	4	
170	Székely János	1908	ref.	2	1	
171	Üres telek ⁸	—	—	—	—	⁸ A Lukács Ju- on (154 sz.) tu- lajdona.
172	<i>Lukács Juon (Bálosz)</i>	—	gk.	3	2	
173	Lécfalvi Pál a Pálé	1891	ref.	5	3	
174	<i>Szilvésán Juon</i>	—	gk.	4	1	
175	<i>Özv. Kovács Károlyné sz. Enyedi Erzsi</i>	1880	ref	1	1	
176	Székely Sándor	1887	"	6	2	
177	Üres telek ⁹	—	—	—	—	⁹ A Moldován Vaszi (67 sz.) tulajdona.
178	<i>Hóra Pável</i>	—	gk.	5	5	
179	<i>Hóra Pável á lui Juon (Csóriká)</i>	—	"	3	1	
180	<i>Özv. Rózenfeld Jakabné</i>	1895*	izr.	—	—	
181	Füleki Jani	1884	ref.	1	1	
182	<i>Szöplekán Gyorgyé</i>	—	gk.	3	3	¹⁰ Kovács Sán- dor (Dulás) tu- lajdona.
183	<i>Fényés Juon</i>	—	"	2	1	
184	<i>Hóra Izidor</i>	—	"	2	2	
185	Üres telek ¹⁰	—	—	—	—	¹¹ A Fényes Ju- on (183 sz.) tu- lajdona.
186	<i>Hóra Juonás (primár)</i>	—	gk.	2	2	
187	<i>Félékán Irimie</i>	—	"	1	1	
188	<i>Márdzinéán Juon</i>	—	"	1	2	
189	Üres telek ¹¹	—	—	—	—	¹² A Moldován Mihály (142 sz.) tulajdona.
190	<i>Özv. Marosánné</i>	—	gk.	—	2	
191	Üres telek ¹²	—	—	—	—	
192	<i>Kutus Izidor (Bérbécsél)</i>	—	gk.	1	1	
193	Üres telek ³	—	—	—	—	¹³ A 188 sz. telek tulajdonosáé.
194	<i>Botizá Liká (Vásziliká)</i>	—	gk.	1	2	
195	<i>Pagubás Juon</i>	—	"	2	2	

A II. térkép- vázat sor- száma	A telektulajdonos neve	Születési vagy beköltözési éve	A telektulaj- donos vallása	A telken lakó		Rövidítések : bp. = baptista, izr. = izraelita, gk. = görög katolikus, ref. = református
				férfi	nő	
196	Veres István	1893	ref.	1	1	
197	Üres telek ¹	—	—	—	—	
198	Székely István	1878	ref.	1	2	¹ A 199 sz. telek tulajdonos- sáé.
199	Zégréán Györgyá	—	gk.	3	2	
200	Szeplekán Nyikuláj	—	"	6	3 ²	
201	Lukács Juon	—	"	3	5 ³	^{—3} Egy-egy nő református.
202	Molnár Péter	1906*	ref.	4	1	
203	Szabó Károly	1897	"	1	1	
204	Borsos Sándor	1902	"	1	2	
205	Borsos István	1898	"	1	1	
206	Tálás (Bogár) Györgyá	—	gk.	2	3	
207	Veres Márton (Gönci)	1885	ref.	5	3 ⁴	⁴ 1 nő gör. kat.
208	Lécfalvi Sándor (Huszár)	1887	"	6	3	
209	Veres Dani	1882	"	1	1 ⁵	⁵ 1 nő baptista
210	Máté Mihály	1912*	"	1	1 ⁶	⁶ 1 nő gör. kat.
211	Tamás Pétré	—	gk.	3	4	
212	Veres István	1861	ref.	3	1	
213	Szabó István	1931*	"	2	2	
214	Kovács István	1904	"	3	1	
215	Asztalos János	1891	"	2	1	
216	Krisán Joán	—	gk.	1	1	
217	Kutus Pável	—	"	3	3	
218	Kutus Domnyiká	—	—	—	1	
219	Vas János	1890	ref.	3	1	
220	Szoboszlai János	1882	"	1	2	
221	Pétrán Vásziliá	1905*	gk.	4	2 ⁷	⁷ 1 nő ref.; a gyermekes gör. kat.-ok.
222	Kerekes Mihály	1906	ref.	2	1	
223	Kovács V. B. Sándor	1873	"	1	2 ⁸	
224	Kovács V. B. Sándor	1867	"	3	4	
225	Üres telek ⁹	—	—	—	—	⁸ 1 nő gör. kat.
226	Üres telek ¹⁰	—	—	—	—	
227	Tálás Mitrujné	—	gk.	—	3	⁹ A 179 sz. telek tulajdonosáé.
228	Cséngéri Jozzip	—	"	2	—	
229	Zsiga Gyuri	—	"	3	2	
230	Sztringács Iléáná	—	"	1	2	¹⁰ A 140 sz. telek tulajdonos- sáé.
231/a	Cséngéri Elek	—	"	3	1	
231/b	Cséngéri Joán	—	"	3	1	
232	Lingurár Joán ¹¹	—	"	2	1	
233	Lécfalvi János a Gyurkáé	1899	"	3	1	¹¹ A 227—232 sz. telektulajdono- sok cigányok.
234	Özv. Budai Gergelyné sz. Kerebec Mária	1904*	gk.	4	3	
235	Kovács Sándor	1891	ref.	2	2	
236	Zégréán Vászí	—	gk.	2	4	
237	Gic Pável	—	"	1	1 ¹²	¹² 1 nő. ref.
238	Szeplekán Gyorgye	—	"	2	3	
239	Zégréán Juon	—	"	2	3	
240	Túri Mihály	1892	ref.	2	1	
241	Péstyéán Styéfán*	1934*	gk.	2	1 ¹³	¹³ 1 nő és 1 fiú református.
242	Krisán Pável	—	"	2	2	
243	Hórá Juon	—	"	1	4	
244	Mordzsinéád Vászí	—	"	1	1	
245	Vas Károly	—	ref.	2	2	

A II. érték- vázlat sor- száma	A telektulajdonos neve	Születési vagy beköltözési éve	A telektulaj- donos vallása	A telken lakó		Rövidítések: bp. = baptista, izr. = izraelita, gk. = görög katolikus, ref. = református
				férfi	nő	
246	Borsos János	—	ref.	3	2	
247	Kimpán Vászile	—	gk.	4	2	
248	Özv. Szucsu (Szöcs) Pávelné	—	"	1	3	
249	Szucsu Juon	—	"	2	2 ¹	
250	Özv. Mózes Dávidné	—	izr.	—	1	
251	Friedman Dávid	1932*	"	2	3	Ref. felesége áttért a gör. kat. vallásra.
252	Üres telek	—	—	—	—	
253	Tólos Nyikuláj	—	gk.	2	2	
254	Kerekes János	1892	ref.	1	1	A 179 sz. telek tulajdonosáé.
255	Kerekes András	1899	"	2	2	
256	Moldován Alékszándru	—	gk.	3	2	
257	Kovács Sándor	1887	ref.	4	3	
258	Bálint Sándor	1852	"	1	1	
259	Arkosi Sándorné	1872	"	4	1	
260	Mördzsinnéán Joán	—	gk.	3	2	
261	Üres telek	—	—	—	—	
262	Özv. Szántó Mihályné sz. Szoboszlai Zsuzsa	1877	ref.	4	3	A 263 sz. telek tulajdonosáé.
263	Asztalos Julián	—	gk.	1	2	
264	Özv. Kovács Andrásné	1897*	ref.	4	2	
265	Asztalos Pompéj	—	gk.	3	1	
266	Fekete Gerő ⁴	1898*	ref.	1	1	⁴ Ref. lelkész.
267	Kovács Sándor	1901	"	2	—	
268	Klein József ⁹	1898	izr.	3	1	A 268—69 sz. telektulajdonos izr.
269	Rosenfeld Herman	1860	"	2	3	
270	Madán Pompéj	—	gk.	2	3	
271	Szoboszlai Sándor	1871	ref.	2	1	
272	Madán Szimjon	—	gk.	1	1	
273	Kovács Bandi	1869	ref.	4	3	
274	Kerekes István (Pisti)	1889	—	2	3	
275	Grelus Károl	1924*	gk.	2	1 ⁶	⁶ 1 nő és 1 fiú ref.
276	Üres telek	—	—	—	—	
277	Füleki István	1900	gk.	2	4 ⁷	
278	Veres János	1894	ref.	3	2	⁷ 1 nő gör. kat.
279	Veres András	1887	"	2	2	
280	Mózes Lája	—	izr.	1	2	
281	Marosán Juon (Butykó)	—	gk.	3	3 ⁸	⁸ 1 nő ref.; a leányok ref.-ok, a fiúk gör. kat.- ok.
282	Tamás Juon	—	"	2	1	
283	Marosán Párámon	—	"	2	2	
284	Márosán Szimjon	—	gk.	1	1	
285	Özv. Székely Mártonné (Kali) sz. Lukács Klára	1914*	ref.	1	2	
286	Harangozó Sándor	1891	"	2	2	⁹ Moldován Pá- vel g. k. lelkész tulajdona.
287	Szoboszlai Pál	1890	"	2	5	
288	Üres telek ⁹	—	—	—	—	
289	Szilágyi János	1866	gk.	2	2 ⁰	¹⁰ Mindkettő ref.
290	Lécfalvi Károly	1907	ref.	1	2	
291	Veres István a Józsié	1856	"	4	2	
292	Hóra Alékszándru	—	gk.	1	1	¹¹ református.
293	Szoboszlai Károly	1858	ref.	5	3	
294	Füleki Sándor a Jánosé (Füstös)	1906	"	2	3	¹² A 236-os telek tulajdonosáé.
295	Üres telek ¹²	—	—	—	—	

A II. térkép- vázlat sor- száma	A telektulajdonos neve	Születési vagy beköltözési éve	A telektulaj- donos vallása	A telken lakó		Rövidítések : bp. = baptista, izr. = izraelita, gk. = görög katolikus, ref. = református
				férfi	nő	
296	Özv. Malinás Izidorné (Csáon)	—	gk.	2	4	
297	Veres Pál	1888	ref.	3	2	
298	Krisán Nyikuláj	—	gk.	2	1	
299	Lécfalvi Gyurka	1865	ref.	2	3	
300	Székelly Lőrinc	1914*	"	2	1	
301	Füleki Sándor az Imrée (Bozsák)	—	"	5	2	
302	Özv. Tót Józsefné sz. Krisán Mária	—	gk.	—	1	¹ 1 nő gör. kat.
303	Árkosi Bálint János	1908	ref.	2	1 ¹	
304	Asztalos György*	—	gk.	2	2 ²	² 1 nő ref.; gyer- mekei gör. kat.
305	Özv. Márosán Mironné	—	"	3	1	
306	Füstös Tibor	1932*	ref.	1	1	
307	Üres telek ³	—	—	—	—	³ Özv. Marosán
308	Dögtér	—	—	—	—	Mironné (305
309	Ref. egyház iskolatelke	—	—	—	—	sz.) tulajdona.
Összesen :				675	620	

V.

Tulajdonképpen az itt következő helynévtörténeti részből sarjadt ki e jelenlegi formájában sok más szempontot is figyelembevevő tanulmány. A község helynév-anyagának összegyűjtése volt az első cél, de aztán hova-tovább be kellett látnom, hogy lehetetlen a falu helynévtörténetének több részletkérdését megoldanom, ha a település, birtoklás és népiségtörténeti mozzanatok beható vizsgálatát elhanyagolom. Ez a belátás késztetett előbbi fejtegetéseim megírására. Él bennem a meggyőződés, hogy az alábbi fejtegetések csak még kétségtelenebbé teszik sok vonatkozásban előbbi megállapításaimat.

Míg eddig a transylvániai munkaterület ilyen vonatkozásban való töretlensége miatt előttem járók kutatásaira nem támaszkodhattam, a helynévtörténeti vizsgálódások esetében már kedvezőbb a helyzet, mert Bogáts Dénes észrevételei, Mályusz Elemér, Fehrentheil-Gruppenberg László és főként magam gyakorlati helynévkutató munkán alapuló megfigyelései jóval biztosabbá teszik vizsgálódásaimat.⁶⁷ Kü-

⁶⁷ L. Bogáts Dénes: *Háromszéki helynevek* (Emlékk. a Székely Nemz. Múz. 50 éves jub.-ra. Sepsiszentgyörgy, 1929); U. a.: *Adatok a régi Háromszék topográfiájához helynévkutatások alapján.* (Az SZME. sepsiszentgyörgyi XII. vándorgyűlésének emlékk. Cluj, 1934. 89—96.) — Mályusz Elemér: *A népiség története.* A magy. tört. ir. útjai, Bpest, 1931. — L. még Fehrentheil-Gruppenberg László: *Hogyan gyűjtsük a helyneveket?* (Veszprém vm. multja c. sorozat I. füzet.) Veszprém, 1933. 14 l. — Szabó T. Attila: *Adatok Nagyenyed XVI—XX. sz. helyneveinek ismeretéhez.* Erd. Múz. 1933. évf. és Erd. Tud. Füz. 58; U. a.: *Közép-szamos-vidéki határnevek.* MNy. XXVIII. 58 kk. és Erd. Tud. Füz. 50. sz.; U. a.: *A helynévgyűjtés jelentősége és módszere.* I. h. XXX, 160 kk. és Hely- és népiségtörténeti dolgozatok I. sz.

lönben is itt következő megállapításaimat 222, e községben jelenleg is előforduló és több mint még egyszer ennyi, csak oklevelekből ismert helynevet magába foglaló gyűjteményemre alapítom, nem is beszélve a máshonnan ismert helynévi adatok feles számáról.

A község első helynévi adatai az 1330-as év körüli korból, tehát viszonylag elég régi időből valók. Mivel azonban a kérdésben forgó oklevelet⁶⁸ forrásunk két község, Niriş-Szásznyíres és a tőszomszédos Mica-Mikeháza tárgyalása alkalmával is felsorolja, ez adatokat nem vehetjük csak községünk határára vonatkozóknak, hisz a későbbi forrásokban az itt szereplő helynevek közül egyet sem találunk meg. Kétségtelen azonban az, hogy ha a határjárasi oklevél nem is vonatkozik egészében községünkre, mivel Mica-Mikeháza határa érintkezik községünk határával, néhány név mégis idetartozó helyre vonatkozhatik. Egyébként ez oklevélben előforduló, értelmezhető helynévalakok⁶⁹ csak magyar szájon keletkezettek. A község helynévanyagának összefüggő szemlélete igazában csak a XVIII. század első felével kezdődhetik. Vannak ugyan egyes adatok a XVI. és XVII. századból is, ezekből azonban csak annyit tudunk meg, hogy a szászság emléke egyetlen adatban, az 1615-ből ismert *Bongort*-ban maradt fenn. A XVIII. századtól bizonyos mértékű folytonosságot mutató helynévanyag azonban már több, a régi szászságra valló nyomot őrzött meg. Ilyen adatok a következők:⁷⁰ *Német iratvány* (r. *Lázu Nyámculuj*), *Németköz* (r. *Ulicá Nyámculuj*), *Szászkúttya* (1889. *Fintina Szászuluj*), *Szászréttye* (1784. *Rytu Szászuluj*). E helynevek előtagjban kétségtelenül az előbbi szász lakosság népeve maradt korunkra. Ezen kívül még a mai *Prédikátor* (r. *Prédikátá*) erdőnév régebbi *Prédikánt erdő* (1731) alakja is szász helynévalakra vall. Ennek a lakosságnak maradványai a *Bongort*-féle⁷¹ helynevek, a *Kertek alatt a Bongortok ajjába*, a *Mátyásbongort* (r. *Mátyásbongurj*) (1731) a *Kirszte (!) Vaszi bongorgya* (1784) helynév is.^{71*} A többi, előttem ismeretlen eredetű helynév [*Cseszna hegy* (1784), *Csungerát* — *Csingerát* (1731), *Csuha*, *Darabjáhom* (1784), *Dasztel* (1731), *Ferhona* — r. *Férnehábá* (1741), *Gehelt oldal* (1784), *Girbo* — r. *Girbau*, *Hoj* (1746), *Hucsája*, *Hulpe* (1802), *Kójink* (1784), *Koristáj* (1784), *Restyán* (1784), *Resjám* (1731), *Sejmehom* (1784), *Sarájing* (1754), *Szkorus*, *Tremint (?) kút* (1754), *Zgrámin* (1871 körül)] közül néhányat az ezutáni kutatások valószínűleg szintén szász eredetűnek bizonyítanak.

⁶⁸ Az oklevelet fordításban, kivonatossan, részben átírt helynévalakkal közli „Szoln. Dob. Mon.“ V, 175 és 266.

⁶⁹ A következő helynevek szerepelnek az oklevélben: Martumfoka (Mártenfoka), Orbó patak, Agaspatak, Agasbükkpatak, Likashatár, Zandbükk, Zandpatak, Héh(Hé)mezőbércz, Rakottya, Karácson, Karácsontava karéja (L. i. h.).

⁷⁰ Ahol a helynév után nem áll évszám, 1934 értendő; az évszám mindig az első okleveles előfordulás évét jelenti. — r. = rumén.

⁷¹ Ennek bizonyítását lásd alább az egyes helynevek vizsgálatánál.

^{71*} Azaz pontosabban beszélve csak a *bongort* (= gyümölcsös) köznév szász származású, a helynév-képződmény azonban már nem az.

Ugyanennek a köznévek helynevekben való sűrű előfordulására nézve községünk helynévanyagából is idézhetjük a *Kincses vápa* (1731), a *Szőcsné vápája* (u. a.) és a *Zöldvápa* (u. a.) helynevet. Nyelvjárástörténeti szempontból érdekes a *Vinyikés* alak is, mely mai *venyige* köznévünk régebbi *vinyike* alakját őrizte meg (NySzt), mint ahogy a *Körtvéjfa* (1784) helynév a *körte* régebbi *körtvéj* alakjának e nyelvjárásban való egykori életéről tanuskodik. Viszont a régebbi *Liget* (1784), mai *Lüget* és a régebbi *Szüget* (1731), újabb *Sziget* (1784) alakpár kétséghen hagy az iránt, hogy e nyelvjárásban $i > ü$ vagy $ü > i$ változásról avagy esetleg csak $i - ü$ váltakozásról kell beszélnünk. E kérdésre a helyi nyelvjárás közelebbi vizsgálata adhatna felvilágosítást. Több helynévalakból (*Idesdomb*, *Pusztabirc*, *Középbirc*) az i -zés és az a -zás (*Homlakak*, *Alsó- és Felsőszoras*) is megfigyelhető, ami a nyelvjárás hangtani sajátságaira mutat rá; a régebbi helynévalakok tanúsága szerint mindkét sajáttság újabb fejleménynek tetszik, hacsak nem a források leírói változtatták el saját nyelvjárásuk vagy köznyelvük hangtani viszonyainak megfelelőleg a népi helynévalakokat. Nyelvjárási sajáttság figyelhető meg a *Közöparokajja* és *Kokashegy* helynévben is. Lehet, hogy a *hód* „castor, biebერთier“ köznévet őrizte meg a régebb emlegetett *Hódoskút* (1784) helynév is. A már előbb említett *bongord* — *bongort* — *bongor* köznévvvel képzett helynevek a szász *bangert*, 1. gyümölcsös, 2. bozótos hely' köznévek a transylvániai magyar nyelvjárásokba is átkerült alakját őrzik.

A nyelvészeti szempontból figyelemreméltó jelenségek mellett más szempontból is nyújtanak adatokat a helynevek. Gazdaságtörténeti vonatkozásban érdekes a kiálló sósziklák környékére vonatkozó *Aknás* helynév, amely a sórétegek egykori kiaknázásáról tanuskodik. A *Sóskút*, melyből a lakosok bizonyos napokon ma is sósvizet hordanak, részben megoldja legalább a főzéshez szükséges só beszerzésének kérdését. A só helyi előfordulása egyébként, mint erre előbb is hivatkoztam, nem volt utolsó tényező a település-kezdésben és annak felvirágzásában sem. Régebbi nagymennyiségű kölestermelésre⁷⁵ mutat az *Alsóköles mező* (1825) és *Kölesmező* (1784) helynév; az utóbbi helynévben még ma is él ennek emléke. A lentermesztést is csak az újabb időben terjedő gypot olcsóbb volta szorította ki. De hogy valaha nagyban természetették, a helyi „asszonybeszédén“ kívül a *Lenmező* (1784) név, meg az a körülmény is bizonyítja, hogy a nires-szásznyíresi ref. egyház úrasztali terítői között több olyan XVIII. századi darab van, amelyet finom lenfonalból idevaló kezek szöhettek.

Bár községünk határának ma is jó nagy részét erdő teszi, a helynevek alapján állva világos, hogy régebb még nagyobb területet foglalt el az

⁷⁵ Régebben a kölest rizskása helyett használták; a régi magyar étkezésben jelentős szerepe volt. Egyébként a köles a legősibb táplálékok közé tartozik (Vö. Györffy István: *A Magyarság Néprajza* II, 187); magyar neve is az ősi finnugor szókinéshez tartozik.

A helynévkutatás, a szász és magyar elem mellett kétségbevonhatatlan bizonyossággal csupán egyetlen más népet ismertet meg velünk, mint olyat, amely az itteni helynévképzésben szerepet játszott. Ez a rumén nép. Többszörösen bizonyítottam az imént a rumén elemnek itteni, aránylag késői jelentkezését. A helynévkutatás kétségbe nem vonható nemleges bizonyítékokkal szolgál, mikor kimutatja, hogy sem a történeti, sem a jelenlegi helynévanyagban a rumén helynevek jelentős százalékot nem képviselnek. A történeti forrásokból kimutatható vagy a községbeli rumén lakosság száján ma élő helynevek három csoportba osztva tárgyalhatók.

Az első csoportba az a kevésszámú rumén helynév tartozik, amelynek rumén eredete kétségtelen. Ezek a következők: *Bórta* — r. *Bortá*,⁷² *Fécok* — *Lá Féc*, *Pogyerej* (1784),⁷³ *Pojinyok* — r. *Lá Pojényi*, *Váléjá Hurubényilor* (1802). A teljesen bizonyosan rumén eredetű helynevek száma tehát mindössze 6, legfeljebb 10. Ha ide soroljuk még az előtagjukban rumén személynévi alakokat őrző neveket, mint *Antonisikátor* (1784) *Ręcuka kútya* — r. *Fintná luj Ręcuká*, *Csáon iratvány* — r. *Lázu luj Csáon*, *Csurán híd* — r. *Poduc*, *Csurán híggya* — r. *Podu Csuránuluj*, *Onukuj dombja* — r. *Gyálu Juonukáluj*, *Hóriratvány* (1784) — *Lázu luj Hóra*, *Hátosz iratvány* — *Lázu luj Hátosz*, *Juonyel iratványa* — *Lázu luj Juonyél*, *Kutus iratvány*, — *Lázu luj Kutus*, *Szuján iratvány* — *Lázu luj Szuján* még akkor sem haladja meg a kizárólagosan rumén eredetre valló helynevek száma a huszat; ezek legnagyobb része is csak 1933 és 1934 nyarán került elő.

Számban jelentékenyebb csoportot alkotnak azok a helynevek, amelyeknek külön magyar és ettől független rumén alakjuk van. Pl. *Bükk* — *Lá Dosz*, *Cifra híd* — *Podu Ungvársuluj*, *Dénesjuk* — *Lá Hulpe*, *Gyertyánfa kút* — *Fintna lá Dosz*, *Hegyből való gödör* — *Groapá Stéfánészé*, *Hamvasbükk híggya* — *Podu lá Ritu gyin szusz*, *Hendestó* — *Váléjá Hulbényilor* (1825), *Nagyköz* — *Ulisofará Kúrci*, *Magyaróshát* — *Fintná lá Mágyáros vápa*, *Nagybükk* — *Dosz* (1784), *Szöllő megett* — *Dupe Gyál*. E nevek közül is csak egyről mutatható ki az, hogy 150 évvel előbb is megvolt, egyről, hogy 110 éve már említették; a többi csak a helyszíni gyűjtés alkalmával került elő. Ide kell soroznunk azokat a helyneveket is, amelyek a magyar helynévnek jelentésbeli megfelelői; pl. *Gyertyános* — *Kárpinyis*, *Kemencék között* — *Intre Kup-toaré*, *Kenderföldek* — *Kinyépiatyé*, *Kertek megett* (a Bongortok aijába) — *Dupá Grédinyj*, *Kismalomrét* — *Ritu Móri*, *Mészárosdala* — *Koasztá Mnyészársuluj*, *Veres írtás* — *Lázu luj Vérés*, *Szászkútya* — *Fintná Szászuluj*, *Ritkaerdő* — *Pádurejá rára*, *Szászrétye* — *Ritu-Szászuluj* (1784). E helynév-párok rumén alakjai közül csak a legutolsóé fordul elő oklevelekben, a többit csak a helyszíni gyűjtés hozta felszínre; alighanem mindenik a magyar név fordítása.

⁷² Három ilyenű kút is van a faluban. (L. alább.)

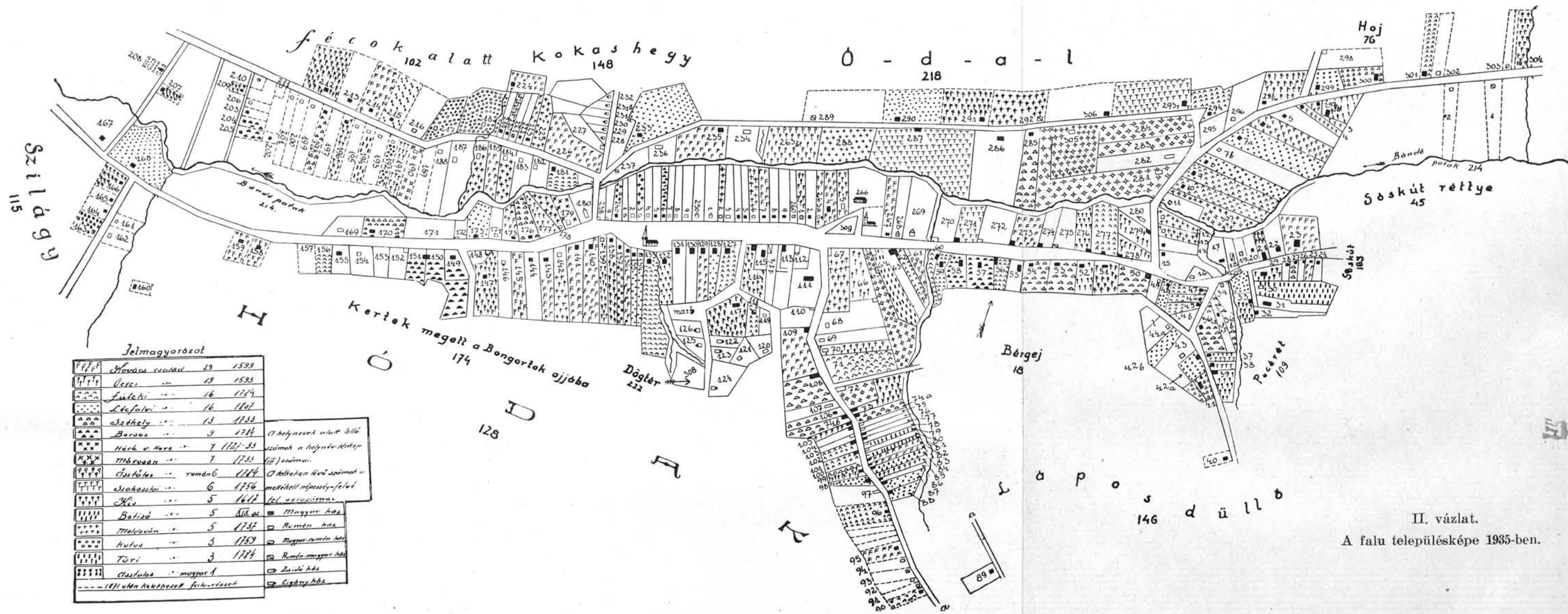
⁷³ Ma ismeretlen. — Ehhez a csoporthoz tartozik még talán a *Hulpe* (1802) *Ricuj* — r. *Lá-Ric* és a *Zgrámøn* (1771 körül) helynév is.

A rumén helynevek legnagyobb részét az olyan helynevek teszik, amelyek esetében a magyarból való kölcsönzés különösebb bizonyítgatás nélkül is nyilvánvaló. Lássuk itt előbb ezeket: *Akasztófadomb* — *Gyálu Akasztéjilor*, *Aknásdombja* — *Dimbu Oknásuluj*, *Aknáspatak* — *Peraul Oknásuluj*, *Aknásszája* — *Gurá Oknásuluj*, *Aknás úttya* — *Drumu lá Oknás*, *Aknásvögy düllő* — *Lá Oknás* (—*Ognás*), *Belivár réttye* — *Ritu Bélivári*, *Belivári út* — *Drumu lá Belivára*, *Bírcek* — *Lá Birc*, *Bíróret* — *Bírórt*, *Borsódomb* — *Borsodymb*, *Búza bükk (düllő)* — *Buzábik*, *Fűrészárka* — *Groapá Firészuluj*, *Gyikaréti kút* — *Fintná lá Gyikárit*, *Gyikaréttye* — *Gyikárit*, *Kapus* — *Lá Kapus*, *Kapus úttya* — *Drumu lá Kapus*, *Kokasíratvánnya* — *Lázu luj Kokos*, *Kontrásíratvány* — *Lázu Kontrásuluj*, *Közöparókajji út* — *Drumu lá Tyozépár*, *Mátyásbongort* — *Mátyásbongurj*, *Melegágydüllő* — *Vijile Melegogyuluj*, *Melegodal* — *Lá Mélégodál*, *Nyerges* — *Nyérgés*, *Pecérét* — *Pécirt*, *Pétermező* — *Pétérmézau*, *Pokol (híd)* — *Pokolba*, *Sárosrét* — *Sárázsriu*, *Szinordomb* — *Szinordymb*, *Süjettvár* — *La Sijetvár*, *Szárasztó* — *Száraztau*, *Szilágy (düllő)* — *Szalás*, ? — *Zermezau*, *Delek* — *Gyelákurj*, *Ferhona* — *Fernehábá*, *Hódak* — *Holdukurj*, *Idesdombok* — *Idesdymburj*, *Kójink* — *Kolimba*, *Kójink feneke* — *Fundu Kolimbi*, *Kokoshegy* — *Gyálu Kokosuluj*, *Sarájing* — *Sárálimbá* stb.

Nem akarok ezuttal e helynévesoport nyilvánvaló hangtani tanulságaival foglalkozni, de érdekes a legutóbb felsorolt helynevek egyik alaktani sajátosságára felhívnom a figyelmet. A *Sarájing* — *Sárálimbá*-féle alakpárokról van szó. A különös rumén alakok, mint már a helynévgyűjtésről írott tanulmányomban is rámutattam (166. ill. 8. l.), csak úgy értelmezhetők, hogy a rumén lakosság a legtöbbször hallott *-ba*, *-be* helyhatározó raggal ellátott helynévalakokat vette át. Egészen különlegesek alaktani szempontból a *Delek* — *Gyelákurj* és a *Holdak* — *Hódak* — *Holdukurj*-féle alakpárok, melyek azt mutatják, hogy a magyar többes alakhoz bizonyos, érthető hangváltozások fellepte mellett a rumén többes szám jelét [*-uri* (olv. *urj*)] is hozzátették.⁷⁴ Egy esetben még az is kimutatható, hogy a magyarból átkölcsönzött és rumén hangalakúvá vált *Középárok* — r. *Kozépár* — *Tyozépár* a visszakölcsönzés után *Középár* alakjában is használatos. Itt meg az *árok* szót érezte a rumén többszámnak és ezért rövidítette meg.

Egyébként az átkölcsönzött és rumén szájon forgó helynevek mai alakjukban néha régebbi magyar alakokat is fenntartottak. A mai magyar *Magyroskútnál* helynév rumén *Lá Mágyárosvápá* alakpárjában az 1784-ben még említett *Magyarosvápa* név maradt fenn. Ez egyszerűen mind megtartotta a keleti magyar nyelvjárásokban hajdan köznévi szerepben, ma csak helynévi alakokban gyakori *vápa* köznevünket is.

⁷⁴ Ugyanennek a jelenségnek fordítottjára példa a *Pojinyok* — r. *Pojényj* helynév. E helynév esetében az átkölcsönző magyar lakosság a rumén *poiane* 'tisztás, locus in silva cavatus, lichtung' köznévknek helynevekben gyakori többes *poieni* (olv. *pojényj*) alakját látta el a magyar többszám jelével.

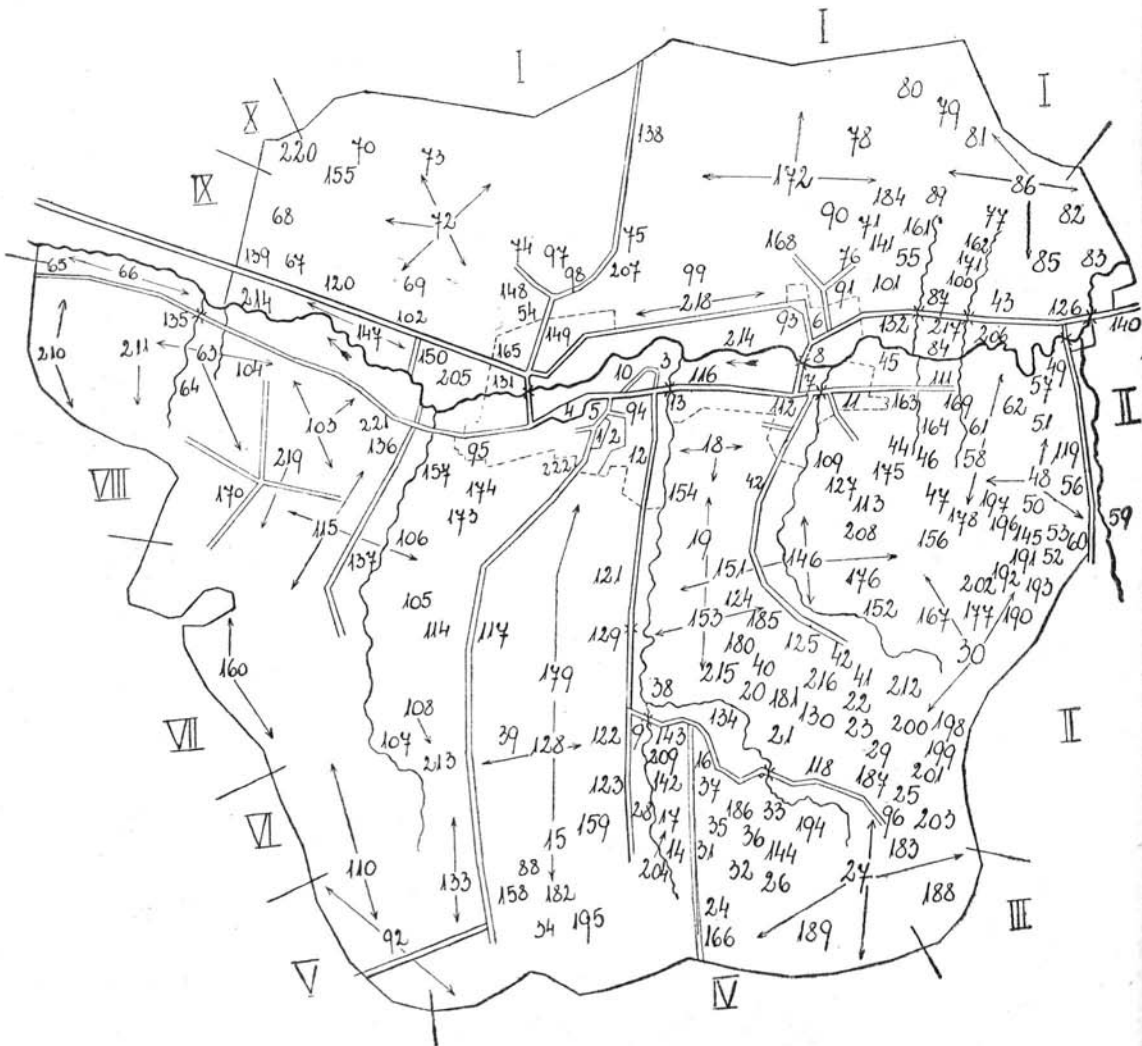

Feljegyzések

FFFF	Morva család	29	1539	
TTTT	Bere	18	1533	
TTTT	László	16	1784	
TTTT	László	16	1784	
TTTT	Székely	13	1733	
TTTT	Borsos	9	1784	
TTTT	Hark v. Hark	7	1784-33	(A helynevet elvett)
TTTT	Mészáros	7	1733	(székely száma)
TTTT	Csákány	rumén	6	1784 (A helyen két székely)
TTTT	Székely	6	1736	(A helyen négy székely)
TTTT	Hős	5	1612	(A helyen négy székely)
TTTT	Batiz	5	1784	Magyar ház
TTTT	Molnár	5	1737	Rumén ház
TTTT	Hutás	5	1759	Magyar-rumén ház
TTTT	Tóti	3	1784	Rumén-magyar ház
TTTT	Csákány	magyar	1	Zsidó ház
TTTT	Csákány			Csigány ház

--- 1871 után keltetett feljegyzések

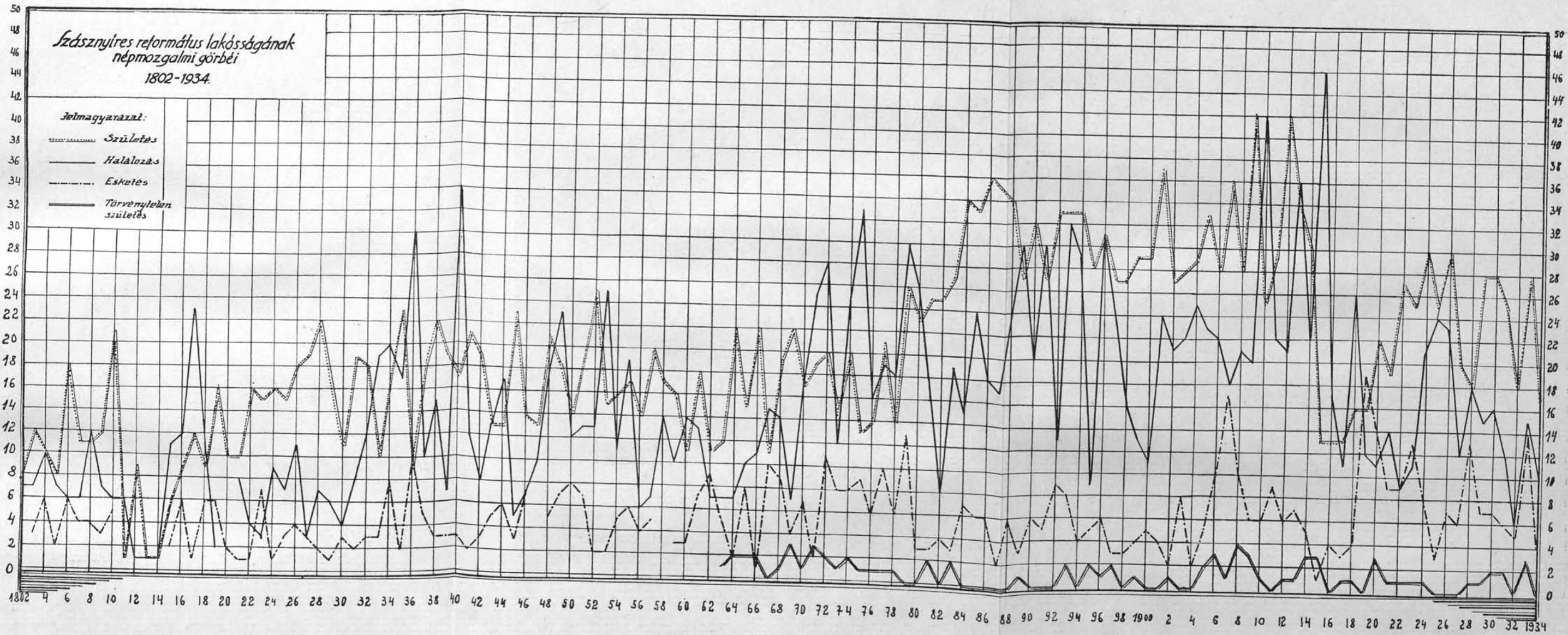
II. vázlat.
A falu településképe 1935-ben.

A falu helynévtérképe.

*Szécsényi református lakosságának
népmozgalmi görbéi
1802-1934.*

Jelmagyarázat:
 ..... Születés
 ————— Halálozás
 - - - - - Esketés
 ————— Törvénytelen születés

erdő. A nires-szásznyíresi lakosság eredetileg földközösségben⁷⁶ élhetett; erre mutat a máig is üzött forduló gazdálkodás is. Községünkre nézve is áll az, amit a XVIII. században még legalább is részleges földközösségben élő, tőszomszédos Unguraş-Bálványosváraija közönséges (= közös) határának felosztásáról egy korabeli forrásban olvashatni. „Mint-hogy az falu közönséges határa fel nem volt osztva — vallják a tanuk — kinék mennyi tetszett és tehetsége volt, amely földeket és hegyeket a gyep és (a) bokrok felvettek volt, azokból az b(álványos)váraijai lakosok feles számmal rész szerint szántó és kaszáló földeket irtottak, rész szerint pedig szőlőhegyeknek applicáltak s némely részeihez pedig némelyek minden írtás nélkül jutottak; hasonlóképen az erdőkből szántó földeket, kaszálóréteket és szőlőhegyeket irtottak, de mindezek(et)... mikor és kik irtották, előszámlálni nem tudjuk, minthogy mindenik fordulóban feles számmal vadnak írotványok...“⁷⁷ Mintha e falu határára vonatkoznának ezek a sorok, hisz a helynévanyag községünkkel kapcsolatban is őrzi a gazdálkodási terület mesterséges terjesztésének, a művelhető föld-részek szaporításának történeti adatokkal nem bizonyítható mozzanatait az alábbi helynevekben: *Becán-, Csáon-, Füstös-, Gazdagné-, Hanc v. Hanci-, Haplás-, Hátosz-, Hóra-* (1784), *Hosszu-iratvány* (u. a.). *Írotványok alatt, Juonyel-, Kerekes-, Kokos-, Kontrás-, Kovács-, Kutus-, Kutyaláb-, Német-, Nyulak-, Pap v. Szuján-, Párpak-, Pirkó-, Sándor János-, Sütő-, Szoboszlai v. Haplás-, Tatár-* (1784), *Urak-, Veres- és Zsandáriratvány* (írotvány, iratványa, írotványa). — Mint nyilvánvalóan látható, e helynevek egyrészében az írtást végző család-, kereszt-, gúny- illetőleg ragadvány-neve maradt fenn. Van ezek között olyan név is, mely természeti állapotra illetőleg állatföldrajzi jelenségre vonatkozhatik. Az írtások legnagyobb része ma kaszáló, de valószínűleg szőlőtelepítésre⁷⁸ is felhasználták az erdőből elhódított területet. Az 1784-ben előforduló *Oltoványoknál* (e, gyü.) helynév említésekor pl. világosan odairják a vallaték, hogy „ezen erdőnek közepe táján vagyon feles alma és körtvély fákból álló oltovány gyümölcsös is s ez okon neveztetik Oltoványos erdőnek“. Itt tehát erdőírtásba telepített gyümölcsösről van szó.

Nemesak azért fontos az ilyen gazdálkodás-képben beálló változás, mert a gazdálkodási terület nagyságában végbemenő eltolódások egy falu gazdálkodástörténetére, közvetve népesezés-mozgalmi eredményei-

⁷⁶ Megjegyzendő, hogy 1784-ben még voltak a falunak osztatlan közönséges (= közös) területei a következő helyeken: Az alsó fordulóban: A Temetőn felyül (zabf.), A Lenmezőben (k.), A Kertek megett (k.). — A felső fordulóban: Az Aknás előtt (k.), A Kis malmon alól, az ország útján felyül (k.). — Közönséges, szabad erdők: A Kőjinkon a Középarok felett, Az Aknáson a Száraz tóig egy continguitásban vagyon a falunak közönséges jó darab erdeje, melyet az alsó fordulótól a porgolátkert mindenütt separál.

⁷⁷ Magy. Nemz. Múz. Levéltári Osztálya (Országos Levéltár) gr. Bethlen cs. CCLIII. 3—6.

⁷⁸ Megjegyzem, hogy szőlőtelepítésre néha szántóföldet is felhasználták, amint az alább a *Hoj* helynév tárgyalásánál látható.

alakja is egy jelentőségében ma már teljesen lehangyatlott út nevét tartotta fenn. E falu lakosai között még a XVIII. században is sok volt az említett várhoz tartozó puskás;⁸¹ az elpusztult „Bálványosvár“ tartozékaival együtt jutott e falu is a XVI. század folyamán a gherlai-szamosújvári vár birtokába. A várszolgáltatásokat végző községünk és környékbeli lakosoknak érthetően fontos volt tehát e vár felé vezető rövidebb út használata, bár ma az út egykori szerepére csak a neve mutat. Ugyanúgy régi kivégzőhely emlékét tartotta fenn az *Akasztfadomb* [87] helynév.

A helynévanyagra vonatkozó összefoglaló fejtegetések után nem felesleges a következőkben az egyes helynevek vizsgálata során egyenként is megvizsgálni a falu helyneveit, amint azokat a történeti és jelenkori helynévanyagra vonatkozó kutatómunkának sikerült összegyűjtenie.

Dr. Szabó T. Attila.

⁸¹ „Szoln. Dob. Mon.“ V. 267 kk.

nek javulására, az emberszaporulat nyugodt életlehetőségeinek biztosítására nézve is elsőrangú fontosságúak, hanem figyelemreméltó e gazdálkodás-területi változás azért is, mert megmagyarázza a község vízrajzi viszonyaiban végbemenő változásokat is. Az erdőirtások, mint az köztudomású, rendszeren megváltoztatják a kérdéses terület-vízrajzi viszonyait is. A csapadék-tartó erdők kiirtása a patak, vízfolyások és állóvizek vízállományának csökkenésével vagy éppen teljes elapadásával járnak. A vizsgált község határában előforduló sok patak (*Aknás-, Belivár-, Kis-, Búzabükk-, Coptelki-, Hammasbükk-, Koristyeletről jövő-, Pusztaszöllőből lefolyó-, Sós-kút-, Szilágytői patak*), árok (*Dénesjuk-, Fűrész-, Malom-, Szilágyárka*) és tónév (*Becántó-, Dühös-, Hendes-, Mérges-, Szárasztó, Tónál*) azt mutatja, hogy a község területe sokkal gazdagabb volt valaha vízben, mint ma. A *Fűrész árka* név is csak hajdan vízerővel haitott fűrészmalomra vonatkozhatott, pedig itt ma nyoma sincs effélének: a malom az árok vizének kiapadásával nyomtalanul eltűnt, de eltűnt ezzel a fafeldolgozásnak a helyi építkezések és esetleg kisebb kereskedelmi üzletek kötése szempontjából a falu lakossága számára jelentős, kezdetleges iparága is.

A gazdálkodásterületnek előbb érintett, erdőirtás útján való növelésére nemcsak azért volt szükség, mert a szaporodó lakosság mezőgazdasági ellátása csak így volt lehetséges, hanem azért is, mert a népesség szaporulat a falu belsőségterületének határait is egyre jobban fesztette és tolta ki a szántóföldek felé. Egészen régen, mint már láttuk, a falu a Csurán hídgya [131] és Iskola hídgya [10] közötti területen feküdt, de a folytonos sarjadzással ma legalább 5–6-szor akkora területet foglal el, mint a település-kezdéskor; e mellett számításba kell vennünk e kereteken belül folyó, a családi telkek belsőségen belől lefolyó osztódását is. Az eredeti településhatáron kívül eső területet a falunak természetesen a művelhető területekből kellett elfoglalnia. Ha történeti adataink alapján nem tudnók e falufejlődés különböző szakaszait képezetben visszaállítani, északkeleti irányba a falu ilyen fejlődését bizonyítaná a *Térkút* [93] név is; e kút környéke a név tanúsága szerint régebben teljesen nyílt mező, térs hely volt.⁷⁹ Mint a belsőségvázlaton látható, valóban a XVIII. század végén a településhatár még alighogy csak elérte a *Térkút* környékét.

A faluból kivezető közlekedési utakban beálló változást is a helynevek őrizték meg. A vármegye központja, Dej-Dés, felé menő út egykor nem a Bándó patak [214] jobb partján a mai *Dézsre vezető út* [139], hanem a helynévben még ma is élő, sőt felhagyott állapotában ma is kivehető *Dézsre vezető régi út* [65] volt. Az egykori gherlai-szamosújvári várhoz vezető *Vár úttya* [117] és főként annak rumén *Káléj Gyérléj*⁸⁰

⁷⁹ Legalább a transylvániai helynévkincsben a *tér* közszó esakis művelés alatt álló, nagyobbacska, sík területű határrészre vonatkozik, de sohasem beépítetlen, tágas belsőségrészre, mint mai köznyelvünkben. A régebbi jelentésre l. a NySzt.-t is.

⁸⁰ Szamosújvár rumén neve *Gherla* (olv. Gyérlá).